

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZIRLIYI
AZƏRBAYCAN DÖVLƏT İQTİSAD UNIVERSİTETİ

Fakultə : «Əmtəəşünaslıq»

Ixtisas : İstehlak mallarının ekspertizası və marketinqi

B U R A X I L I Ş İ Ş İ

Mövzu: *İplik və saplarının növlərinin qadın üst trikotaj mallarının
keçiricilik xassələrinə təsirinin ekspertizası*

İşin rəhbəri: dos. X.M.Abbasova

Tələbə: Məmmədli Qalib Səbuhi

Bölmə: azərbaycan

Qrup: 310

«Təsdiq edirəm»

Kafedra müdiri : _____ *prof.Ə.P.HƏSƏNOV*

B A K İ 2015

MÜNDƏRICAT

GİRİŞ	3
1. Respublikanın istehlak bazarına daxil olan trikotaj mallarının keçiricilik xassələrinə iplik və sapların təsirinin təhlili	4
2. Trikotaj mallarının istehlak xassələrinə iplik və sapların təsiri	8
3. Respublikanın istehlak bazarına daxil olan trikotaj mallarının keyfiyyət səviyyəsinin ekspert metodlarla qiymətləndirilməsi	13
4. Trikotaj polotnosunun quruluşunun onun istehlak xassələrinə təsiri	18
5. Respublikanın istehlak bazarına daxil olan trikotaj mallarının təsnifatı və çeşid ekspertizası	23
6. Nöqsanlarına görə trikotaj mallarının keyfiyyətinin ekspertizası	45
NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR	48
ƏDƏBİYYAT	50

GİRİŞ

Bazar münasibətlərinin meydana gəlməsi və inkişafı kommersiya fəaliyyətinin əsas obyektı olan əmtəənin keyfiyyətinin daha dərinlən öyrənilməsini tələb edir.

Keyfiyyəti daha dərinlən öyrənmək və onu qiymətləndirmək isə bilavasitə ekspertlər tərəfindən həyata keçirilir. Bütün istehlak malları kimi trikotaj mallarının keyfiyyətinin ekspertizası, qeyri-ərzaq malları dövriyyəsində sanballı çəki əmsalına malik bir mal qrupunun istehlak xassələrinin keyfiyyət göstəricilərinin normativ-texniki sənədlərə uyğunluğunu yoxlamaq deməkdir. Bu isə öz növbəsində istehlakçıların hüquqlarının mühafizəsi baxımından olduqca əhəmiyyətli bir məsələdir.

Müasir və aktual bir mövzuya həsr olunmuş buraxılış işi trikotaj mallarının keçiricilik xassələrinə iplik və sapların təsirini öyrənməyi qarşıya məqsəd qoymuşdur. Bu məqsədə nail olmaq üçün aşağıdakı vəzifələr yerinə yetirilmişdir: trikotaj mallarının istehlak xassələrini formalaşdıran amillər – ekspertiza obyektı kimi; trikotaj məmulatlarının keyfiyyətinə verilən tələblərin ekspertizası; trikotaj məmulatlarının keyfiyyətinə təsirinin ekspertizası; üst trikotaj məmulatlarının keyfiyyətini qoruyub saxlayan amillərin ekspertizası; trikotaj mallarının keyfiyyətinin ekspentizası.

Buraxılış işinin yazılmasında tədqiqat obyektı kimi trikotaj mallarının istehlak xassələri əsas götürülmüşdür. Trikotaj mallarının ekspertizası zamanı əsasən orqanoleptiki, laboratoriya və ekspert metodlarından istifadə edilmişdir. Hazırda respublikamızda trikotaj mallarının bazarında rəqabət mühiti yaradıldığından keyfiyyətin ekspert metodu ilə qiymətləndirilməsinə diqqət daha da artır. Buraxılış işinin yazılmasında ekspertizaya aid yerli və xarici ədəbiyyat mənbələrindən, üst trikotaj mallarının keyfiyyətinin ekspertizası zamanı ekspert mütəxəssislərin istifadə etdikləri nəzəri və təcrübi materiallardan və s. istifadə olunmuşdur.

1. RESPUBLIKANIN İSTEHLAK BAZARINA DAXİL OLAN TRIKOTAJ MALLARININ KEÇİRİCİLİK XASSƏLƏRİNƏ İPLİK VƏ SAPLARIN TƏSİRİNİN TƏHLİLİ

Ümumiyyətlə, paltar insanı birinci növbədə onu əhatə edən xarici təsirlərdən mühafizə edir. Məlum olduğu kimi, insan orqanizmi müəyyən istilik mənbəyidir. Bu istilik kimyəvi-fizioloji proseslər nəticəsində əmələ gəlir. Bu proses insanı qidalanması və nəfəs alması ilə əlaqədar daim dəyişərək onun həyat və fəaliyyətini təmin edir.

Normal insan bədənində istilik səviyyəsi $36-37^{\circ}\text{C}$ arasında dəyişir. Odur ki, müxtəlif şəraitdə yaşayan və əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan insanlar özlərini isti və soyuqdan mühafizə etməyə başlayırlar.

Paltarın ən birinci əhəmiyyəti insan bədənini soyuqdan mühafizə etməsidir. Paltardan istifadə etməklə insan bədənində istiliyin sərf edilməsini nizama salır. Paltar bədənədən ayrılan istiliyin ətrafa yayılmasına mane olaraq istiliyi bədənə yaxınlığında saxlayır.

İstiliyin bədənə ətrafında saxlanması paltarla bədən arasında, yaxud paltar üçün işlədilən materialların məsamələrində yerləşən hava təmin edir. Deməli, əsas vəzifələrdən biri bədənə daxil olan havanın hərəkətini nizamlamaqdan ibarətdir. Hava bədənə məsamələrinə daxil olaraq $24-30^{\circ}\text{C}$ -yə qədər qızır. Paltarla bədən arasında az hərəkət edən, istiliyi pis keçirən mikroiqlim yaranır. Paltar insan bədənindən şüalanan istiliyin təqribən 50%-ni bədən ətrafında saxlayır.

Trikotaj malları digər mal qruplarına nisbətən ən mürəkkəb çeşidli mal qrupu sayılır. Əmtəəşünaslıq nöqtəyi-nəzərindən trikotaj mallarına verilən tələblər əsasən 3 qrupa bölünür. Yəni estetik tələblər, gigiyenik və istismar tələbləri.

Paltar insanların xarici görünüşündə müəyyən gözəllik yaradan elementlərdən biridir. Məhz buna görə də paltarların bədii tərtibatının böyük əhəmiyyəti vardır. Paltar özlüyündə gözəl olmalı və insanı bəzəməlidir.

Trikotaj malları o zaman estetik xassələrə malik olur ki, o, müasir modaya və tələbə cavab verir. Trikotaj mallarının gözəlliyi cəmiyyətin mədəniyyətini və istehsalın inkişaf səviyyəsi ilə əlaqədar olaraq dəyişir.

Bildiyimiz kimi, hər bir cəmiyyətin gözəllik anlayışı barədə estetik ideali vardır. Hazırkı vaxtda trikotaj mallarının estetik ideallığı onun ifadəsinin rahatlığından, gözəl, zövqə uyğun tərtibatından və indiki şəraitdə adama verdiyi gözəllikdən ibarətdir.

Trikotaj geyimlərinin estetik tələbinə müasir formada üslub böyük təsir göstərir. Bədii üslub insan cəmiyyətinin uzun bir dövrünü əhatə edir və həmin dövrün zövqünü özündə əks etdirir. Ona görə də o, məişət əşyalarını və geyimlərin xarici formasının kökünü dəyişməsinə təyin edir.

Üslub, eyni zamanda cəmiyyətin bədii mədəniyyətinin, vəziyyətinin, həmin xalqın adət və ənənələrinin xüsusiyyətlərini və inkişaf dərəcəsini də müəyyən edir.

Trikotaj geyimlərinin modasının dəyişməsinə müxtəlif amillər təsir göstərə bilər. Bu zaman mallara olan perspektiv tələbat da nəzərə alınmalıdır. Geniş yayılmış modaya trikotaj malların hazırlandığı materialın qiyməti və yararlılığı da təsir göstərir.

Trikotaj geyimlərinin yayılmış bu və ya digər formasına ideoloji amillər də təsir edir. Müxtəlif ölkələrin özlərinəməxsus modaları vardır. Bu və ya digər səbəbdən moda bir ölkədən digər ölkəyə keçir. Moda düzgün istiqamətləndirildikdə kütlə tərəfindən yaxşı qəbul edilir və geniş yayılır.

Bir sıra hallarda modanın dəyişilməsini psixoloji amillərlə də izah etmək olar. Moda özü müəyyən istiqamətdə məqsədəuyğun inkişaf etdirilməlidir. Belə ki, tikili malların formada və ayrı-ayrı hissələrinin ölçülərinin dəyişilməsi də müəyyən hədd daxilində olmalıdır. Belə olduqda moda hamı tərəfindən qəbul edilir və istehlakçıyı bəzəyir. Trikotaj malları üçün qəbul edilmiş moda insanların səhhətini, əmək fəaliyyətini, istirahətini, rahatlığını və digər cəhətlər üçün yararlı, əlverişli olmalıdır.

Trikotaja verilən estetik tələblər və onların xassələri hər şeydən əvvəl bu paltarların təyinatına və istismar şəraitinə tamamilə uyğun olmalıdır. Trikotajın forması həm də istehlakçının sənətinə də uyğun olmalıdır. Eyni zamanda trikotaj geyimlərinin estetik xassələri yalnız modadan deyil, onların hazırlandığı materialın xassələrindən, konstruksiyasından, məmulatın texnoloji emalından və digər amillərdən asılıdır.

Göstərdiyimiz bütün amilləri nəzərə almadan müasir tələbə uyğun gözəl, yaraşqlı, yararlı, zövqü və tələbi ödəyən, istehlakçıları bəzəyən trikotaj malları yaratmaq olmaz.

Trikotaj mallarına verilən gigiyenik tələblər insanların həyat fəaliyyəti üçün olduqca zəruridir. Trikotajın gigiyenik olması istehlakçıların normal həyat fəaliyyətini təmin edir. Belə ki, paltarların gigiyenik xassələrinin yüksək olması istehlakçının bədənində daimi temperaturun saxlanması üçün şərait yaradır, orqanizmi mühafizə edir və müxtəlif iqlim şəraitində əmək qabiliyyətini saxlamağa imkan yaradır. Trikotaja verilən gigiyenik tələblər insan orqanizmini fizioloji xüsusiyyətləri ilə sıx surətdə bağlayır.

Göstərilən tələblərin vacibliyinə və trikotaj malların təyinatına gəldikdə aydın olur ki, bütün paltarlar üçün gigiyenik tələblər eyni ola bilməz. Istehlakçılar olduqca müxtəlif iqlim şəraitində yaşayır və işləyirlər. Trikotaja verilən gigiyenik tələblər iqlim zonasından asılı olaraq dəyişir. Soyuq iqlim zonası üçün olan trikotaj geyimləri birinci növbədə bədəni soyuqdan mühafizə etməli, yaxşı isti saxlamaq xassəsinə malik olmalı, bədənə əksər hissəsini örtməli, bədənə kip oturmamalı, yüngül olmalı, müxtəlif təsirlərə qarşı əks dayanan olmalıdır.

Trikotaj mallarının gigiyenik xassələri qiymətləndirildikdə məmulatın rəngini də nəzərə almaq zəruridir. Geyimin rənginin günəş şüasının udulması və əks etdirilməsinin də böyük əhəmiyyəti vardır. Məlumdur ki, ağ rəngli əşyalar günəş şüasını demək olar ki, tamamilə əks etdirirlər (98%). Qara rəngli əşyalar isə tamamilə udurlar (99,5%), qırmızı rəngli əşyalar istilik şüalarını yaxşı əks etdirirlər, tutqun rəngli materiallar isə gec çirklənirlər.

Istehlakçının normal həyat fəaliyyəti üçün trikotaj malların yumşaqlığının və çəkisinin də əhəmiyyəti vardır. Geyimin çəkisi, onun materialının çəkisindən və paltarın ölçüsündən asılıdır.

Trikotaj geyimlərinin çirklənmə və elektricləşmə dərəcəsi birinci növbədə onun materialının təbiəti ilə sıx surətdə əlaqədardır. Bir qayda olaraq süni və sintetik liflərdən hazırlanan trikotaj daha çox elektricləşmə xassəsinə malik olurlar. Elektricləşmə paltarın çirklənməsinə də böyük təsir göstərir.

Yuxarıda göstərdiyimiz tələblərlə yanaşı, trikotaj mallarına verilən ən mühüm tələblərdən biri də onlara verilən istismar müddəti və ya xidmət müddətidir.

Ümumiyyətlə, geyimlərin xidmət müddəti dedikdə məmulatın dağılana qədərki istismar müddəti başa düşülür və istismar müddəti saat, gün, ay və illərlə təyin edilir.

2. TRIKOTAJ MALLARININ İSTEHLAK XASSƏLƏRİNƏ İPLİK VƏ SAPLARIN TƏSİRİ

Trikotaj geyimlərin keyfiyyətinə təsir edən əsas amillər sırasına onların istehsalında işlədilən materiallar və istehsal texnologiyası daxildir.

Trikotaj geyimləri kütləvi, seriyalı və fərdi sifarişlər üzrə istehsal edilir. Trikotaj malları iri qruplar üzrə külli miqdarda kütləvi və seriyalı istehsalı dövlət tikəş fabriklərində, yerli sənaye müəssisələrində və artellərdə başa çatdırılır.

Trikotaj geyimlərinin hazırlanması üçün tətbiq edilən materiallar təyinatından asılı olaraq əsas, bəzək və furnitura materiallarına bölünür.

Trikotaj malların hazırlandığı materiallar lif tərkibinə, quruluşuna, tərtibatına görə müxtəlif olur. Onların hazırlanmasında yun və pambıq iplikləri əhəmiyyətli yer tutur. Bu materiallar yaxşı görünüşə malik olmaqla bərabər əzilməyən, kifayət qədər hava keçirən, havanın təsirlərinə, təkrar yuyulmaya qarşı davamlı və s. mühüm istehlak xassələrinə malikdir.

Trikotaj mallarının hazırlanmasında pambıqla lafsanın yunla kimyəvi liflərin qarışığından hazırlanan ipliklərdən istifadə olunur.

Trikotaj məmulatlarının keyfiyyəti onun konstruksiyasından – ölçü, konfigurasiya, məmulatı bütöv şəkllə salan elementlərin – detalların miqdarından çox asılıdır.

Modelləşdirmə – trikotaj məmulatlarının istehlak xassələrinə və dəyərinə, habelə keyfiyyətinə təsir edən ən əsas amillərdir. Yeni modelin hazırlanmasında, hər şeydən əvvəl trikotaj polotnolarının növü, xassələri və dəbdə olan modanın tələbləri öyrənilir.

Istehsal müəssisələrində müasir modelləşdirmənin əsas xüsusiyyəti bir-birindən ayrılmayan, asılı olan iki funksiyayı – ideya – bədii istiqamətləndirilməsi və ictimai-praktiki faydalılığıdır. Bu, o deməkdir ki, birincisi, modelçilər tək-tək şəxsləri deyil, geniş əhali kütləsini nəzərə alaraq nümunələr hazırlayır; ikincisi,

paltarın forması, materialın onun bədii dekorativ tərtibatı və arayışlandırılması onun təyinatı və istismar şəraitinə uyğun olmalıdır.

Beləliklə, modelləşdirmənin əsas məsələsi müxtəlif fasonda rahat, gözəl, nəzəri cəlb edən, istehlakçının artan tələbatına və gigiyenik tələblərə cavab verən trikotaj paltarları yaratmaqdır.

Bizim ölkəmizdə kütləvi istehsal üçün trikotaj paltarlarının modelləşdirilməsi ilə modalar evləri, respublika və bir çox vilayətlərdə modalar evləri, habelə iri trikotaj fabriklərinin təcrübə-texniki laboratoriyası və eksperimental sexləri məşğul olur. Burada əvvəlcə paltarın eskizi hazırlanır, məmulatın nümunəsi yaradılır və onu bədii şüaranın müzakirəsinə verirlər.

Trikotajdan olan geyimlərin modellərinin hazırlanmasında ilk əvvəl məmulatın təyinatı, mövsüm, yaş və ölçü əlamətləri, modanın istiqaməti, modanın texnologiyaya uyğunluğu qənaətliliyi, habelə müxtəlif estetik, gigiyenik və texniki tələblər nəzərə alınır.

Bu, sayılan amillərdən siluetinin və formasının düzgün seçilməsinin, həm də naxışların xarakteri, rəng və koloristik tərtibatı asılıdır.

Trikotajdan məmulatların modelləşdirilməsinin əsas xüsusiyyəti odur ki, bir çox məmulatlarda forma tikişlər, qırçıqlar, qatlar hesabına deyil, trikotajın özünün hörülməsinin prosesində yaradılır. Belə ki, yuxarıdan aşağıya getdikcə enlənən siluet toxunmaların kombinasiyası ilə alına bilər.

Bədənə tam yapışan don hazırlayarkən müxtəlif sıxlıqda olan toxunmalar tətbiq olunur. Toxunma növünün, iplik və sapın rənginin dəyişdirilməsi, paltarın yuxarı və aşağı hissələrində müxtəlif rənglərdən və naxışlardan istifadə etmək paltara yeni fason, forma verir.

Bildiyimiz kimi, bir qayda olaraq yeni model nümunəsinə baxış ildə iki dəfə – yaz və payızda keçirilir.

Model istehsal üçün müəssisələr tərəfindən qəbul edildikdən sonra model-konstruksiya laboratoriyaları, eksperimental sexlərdə məmulatın müxtəlif ölçülərdə ülgü çertyojları quraşdırılmağa başlanır.

Quraşdırma – trikotaj məmulatları istehsalının ən vacib və daha çox məsuliyyətli mərhələsindən biridir.

Trikotaj məmulatlarının quraşdırılmasına verilən əsas tələblər bunlardır:

- kütləvi istehsal şəraitində məmulatın qəbul edilmiş modelə tam uyğun gəlməsini təmin etmək;
- trikotaj məmulatının boy və ölçü üzrə əhalinin əksəriyyətinin tələbini ödəmək, insan fiqurasına uyğun gəlmək;
- texnoloji cəhətdən konstruksiyasının səmərəliliyini və istehsalın qənaətliliyini təmin etmək.

Trikotaj geyimlərinin quraşdırmanın əsas məsələsi təklif edilən modeldəki məmulatın çertyojunu hazırlamaq və bunun əsasında ülgü düzəltmək, habelə məmulatın hazırlanması üçün texniki şərtləri işləyib hazırlamaqdan ibarətdir.

Üst trikotaj məmulatlarının keyfiyyəti arayışlandırma və trikotaj-tikiş istehsalı proseslərindən də çox asılıdır. Çünki bəzəndirilmənin xarakterindən asılı olaraq, onun keyfiyyətindən asılı olaraq formalaşır.

Arayışlandırma xammalın, yarımfabrikatın, hazır trikotaj məmulatının xassələrinin və xarici görünüşünün yaxşılaşdırılmasına yönəldilən əməliyyatların məcmusudur.

Bu mənada arayışlandırma əməliyyatları hazır məmulatı formalaşdıran, daha doğrusu, onun keyfiyyətinə təsir edən amillərdən asılı olmaqla trikotaj məmulatlarının arayışlandırma əməliyyatları çox müxtəlifdir. Bu prosesi həyata keçirmək üçün müxtəlif vəsaitlər: materiallar, avadanlıqlar, xüsusi texnologiya tətbiq edilir.

Trikotaj istehsalında arayışlandırma hər şeydən əvvəl kimyəvi tərkibli maddələr və lifli materialların fiziki-kimyəvi texnologiyasından istifadəyə əsaslanır. Arayışlandırma zamanı həm də mexaniki, fiziki-kimyəvi proseslər, habelə yarımfabrikat və hazır məmulatın bədii-dekorativ üsulları tətbiq olunur.

Bildiyimiz kimi, bütün trikotaj geyimləri istehsal üsuluna görə bütöv, yarım hazır və biçilmiş halda hazırlanan olur. Məmulatların istehsal üsulu onların layihələşdirilməsi mərhələsi ilə təyin olunur.

Bütöv məmulatlar hörülmə prosesində, demək olar ki, tam konstruksiya formasını alır ki, bunlara misal olaraq jaket, jilet, cemper, sviter, reytuz və s. göstərmək olar.

Yarımhazır məmulatlar o məmulatlardır ki, onların ayrı-ayrı dəgəllərin hörümə prosesində formalaşır və sonra onlar bir-birlərinə birləşdirilir. Biçilən məmulatlar trikotaj polotnosundan biçilmiş ayrı-ayrı detalların birləşdirilməsi ilə alınır.

Trikotaj polotnosunun xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq onların biçilməsində və tikişlərinə müxtəlif tələblər qoyulur. Bütün trikotaj məmulatları son bəzəndirilmə əməliyyatlarından keçirilir.

Bu əməliyyatlara məmulatların artıq saplardan və çirkədən təmizlənməsi, düymə və qarmaqların tikilməsi, hazır məmulatın ütülünməsi, buxara verilməsi və s. daxildir.

Buxara verilmə və ütülənmə prosesində trikotaj məmulatlarının tikiş xətləri düzəldilir, məmulat istənilən formaya salınır, həmin forma istehlak zamanı uzun müddət qoruyub saxlanıla bilər.

Üst trikotaj məmulatlarının arayışlandırılması və tikiş-istehsalat prosesi zamanı əmələ gələn ləkələr, qeyri-bərabər ütülənmə, qeyri-bərabər boyama, zolaqlar, yanıq, parıltı, ala-bəzəklik, tikiş yerlərində sallanmış sap uclarının qalması, tikilən hissələrin dartılması, sapların qırılması, polotnonun tikiş xətti boyu dəşilməsi və s. kimi nöqsanlar bu məmulatların keyfiyyətinə pis təsir göstərməyə bilməz.

Ona görə də trikotaj məmulatları, o cümlədən üst trikotaj geyimləri istehsalında çalışırlar ki, belə nöqsanlar olmasın və məlumat yüksək keyfiyyətlə buraxılsın.

Trikotaj geyimləri, xüsusilə üst geyimləri tam hazır olduqdan sonra üzərinə çexol çəkilmiş, buxar hava manikənlərə geydirilir.

Məmulatı emal etmək üçün çexolun altına təzyiqlə buxar doldurulur ki, onu formaya sala bilsin, sonra çexola geyindirilmiş məmulata isti hava üfürülür. Bu, məmulata verilmiş formanı sabitləşdirir. Belə manikənlər üzərində yekun bəzək əməliyyatlarının aparılması əmək məhsuldarlığını artırır və tikili malların keyfiyyətini yaxşılaşdırır.

3. RESPUBLIKANIN İSTEHLAK BAZARINA DAXİL OLAN TRİKOTAJ MALLARININ KEYFİYYƏT SƏVİYYƏSİNİN EKSPERT METODLARLA QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Qəbul edilmiş təlimata əsasən trikotaj məmulatlarının keyfiyyət səviyyəsinin ekspert metodlarla qiymətləndirilməsi həm fabrikdə, həm də ticarətdə aparılır. Bir qayda olaraq, bütün vergi növlərinin, o cümlədən trikotaj geyimlərinin keyfiyyət səviyyəsini orqanoleptik, laboratoriya və bəzən də ekspert yolu ilə qiymətləndirirlər.

Məlum olduğu kimi, trikotaj malların keyfiyyəti trikotaj müəssisələrində, anbarlarda, ticarət bazalarında və mağazalarda qiymətləndirilə bilər. Trikotaj mallarının keyfiyyətcə qəbulu kompleks şəkildə həyata keçirilməlidir ki, pərakəndə ticarət şəbəkəsinə keyfiyyətsiz mal daxil olmasın.

Bütün növ trikotaj məmulatlarının keyfiyyəti təsdiq edilmiş nümunələr, standart və texniki şərtlər üzrə yoxlanılır və qiymətləndirilir. Bu qrup malların keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi prosesində bütün zəruri avadanlıqlar və şərait olmalıdır. Yoxlamanın vəziyyətindən asılı olaraq orqanoleptik metod üçün lazım olan ən sadə ölçü cihazlarından tutmuş, mürəkkəb laboratoriya cihazlarına kimi zəruri avadanlıqlarla təmin edilməlidirlər.

Trikotaj geyimlərinin keyfiyyətini yoxlayan zaman məmulatın dəstliyinə, tarasının markalanma və qablaşdırılmasının dövlət standartlarına, müqaviləyə və nümunəyə uyğunluğuna da nəzarət edilir. Daxil olan malların keyfiyyətini yoxlayan zaman malın üz və astar tərəfləri yoxlanılır, rast gələn nöqsanların ölçüsü müəyyən edilir və texniki sənədlərə əsasən qiymətləndirilir. Bu zaman həmin nöqsanların yerini və xarakterini düzgün qiymətləndirməyin təhəmiyyəti böyükdür, çünki nöqsan məmulatın görkəminə və istismar müddətinə təsir edə bilər.

Trikotaj geyimlərinin keyfiyyəti yoxlanarkən həmin məmulatın təsdiq edilmiş nümunəyə uyğunluğuna, əgər trikotaj kostyumdursa üz və astar

materialının, detalların və furnituraların düzgün seçilməsinə ciddi fikir verilməlidir.

Bütün növ trikotaj geyimlərinə təyinatından asılı olaraq onların keyfiyyətinə də müxtəlif cür tələblər verilir. Həmin tələblərin yoxlanıb aşkar edilməsi zamanı müəyyən edilmiş təlimatlardan istifadə olunur. Bu təlimata əsasən əgər məmulatın keyfiyyəti standartın tələblərinə uyğun deyildirsə, sənaye müəssisəsi cərimə verməli olur. Belə ki, mal keyfiyyətə qiymətləndirilərkən, əgər keyfiyyət göstəriciləri standarta, yaxud texniki-nəzarət şöbəsinin tələblərinə cavab verməzsə, onda baza sənaye müəssisələrindən müəyyən edilmiş ölçüdə cərimə alır.

Daxil olan trikotaj geyimlərinə keyfiyyəti səviyyəsi qiymətləndirməklə, əgər məmulatda istehsalat nöqsanları aşkar edilər və həmin nöqsanları malın sortunu aşağı salmadan yerində düzəltmək mümkündürsə, bazanın razılığı ilə malı istehsal edən müəssisə həmin nöqsanları düzəldir və təlimata əsasən müəyyən edilmiş ölçüdə cəriməni ödəyir.

Ticarətə keyfiyyətsiz mal daxil olan zaman malın aşağı keyfiyyətli olması barədə akt tərtib edilir və tərtib olunmuş aktın bir surətini 5 gün müddətində bir qayda olaraq trikotaj məmulatlarının keyfiyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsində orqanoleptik üsulla qiymətləndirilən keyfiyyət göstəriciləri aşağıdakı qruplara bölünür: bədii kolorit tərtibatı, model, konstruksiya, siluet, polotnonun keyfiyyəti, hazırlanmasının keyfiyyəti, arayışlandırıcı materiallar, furnitura materialları, məmulatın markalanma və qablaşdırılması əlamətləri.

Bədii koloritlik tərtibatına naxışların, rəngin, rəng birləşmələrinin modanın istiqamətinə uyğunluğu, naxış və koloritlik tərtibatının məmulatın təyinatına uyğunluğu, istifadə edilən rəng birləşmələrinin harmonikliyi kimi əlamətlər daxildir.

Model, konstruksiya və siluet göstəricilərinə məmulatın siluet və modelinə görə müasir modanın istiqamətlərinə uyğunluğu, konstruksiyasının insan fiqurasına yaxşı oturmasının təmin edilməsi, ayrı-ayrı detalların konstruksiya cəhətdən işlənməsi və bütöv halda tamamlanması aid edilə bilər.

Məmulatın polotnosunun keyfiyyəti – məmulatla xammalın xarici görünüşü, onun keyfiyyətinin ən yaxşı və yüksək yerli və xarici nümunələrə uyğunluğu, polotnonun quruluşu, daha doğrusu hörülmənin məmulatın təyinatına uyğunluğu, hörülmənin parametrlərinin standart və texniki şərtlərin tələblərinə uyğunluğu, polotnonun quruluşunun bircinsliliyi, polotnonun mal görünüşünün müasir tələblərə uyğunluğu və s.

Trikotajın hazırlanması keyfiyyəti dedikdə tikişlərin texnoloji baxımdan işlənməsinin təmizliyi, tikiş sapları və ipliklərinin rəng, nömrə və s. göstəricilərinə görə seçilməsinin normativ-texniki sənədlərin tələblərinə uyğunluğu, tikiş xəttinin və sarıqlarının ayrılığının olmaması və s.

Arayışlandırma materiallarından furnitura, bəzək üçün tətbiq edilən krujeva, qaytan, düymə, zəncir, bənd, kəmərilə xarici görünüşü və keyfiyyəti kimi əlamətlərin də xüsusi rolu vardır.

Məmulatın markalanma və qablaşdırılması zamanı keyfiyyətli etiket, konvert, qutuların bədii tərtibatı və yazılardan istifadə edilmə də vacib haldır.

Buradan görünür ki, bütün bu yuxarıda deyilənlərlə əlaqədar olaraq məmulatın keyfiyyətinin qiymətləndirilməsini bir xassə üzrə aparmaq olmaz. Odur ki, trikotaj məmulatlarının keyfiyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsi üçün götürülmüş bütün xassələrin təyini metodundan asılı olaraq 2 qrupa bölmək olar:

- texniki ölçmə metodu ilə göstəriciləri təyin olunan xassələr;
- məntiqi ölçmələr metodu ilə göstəriciləri təyin olunan xassələr.

Xassə göstəricilərinin ölçülməsinin hər iki qrup metodu trikotaj məmulatlarının keyfiyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsində tətbiq olunur.

Ölçmənin texniki metodlarına alət, qeydə alma və hesablama metodları, məntiqi metodlara isə orqanoleptik, sosioloji və ekspert metodları aiddir.

Trikotajın keyfiyyətinə qiymətləndirilməsində hər iki qrup ölçmə metodunun elementlərini özündə birləşdirən təcrübəvi geyim metodundan da istifadə olunur.

Alət metodu ilə keyfiyyətin qiymətləndirilməsi zamanı məmulatların xassə göstəricilərinin kəmiyyətə təyin olunmasında texniki ölçü cihazlarının köməyinə

əsaslanır. Bu metod obyektiv metod sayılaraq trikotaj fabriklərində məmulatların keyfiyyətlərinə görə təyində geniş tətbiq edilir. Bu metodun köməyi ilə trikotajın çəkisi, onun polotnosunun qalınlığı, məmulatın ölçüsü, möhkəmliyi, gigiyenikliyi və s. kimi xassə göstəriciləri təyin edilə bilər.

Məmulatın keyfiyyətinin qiymətləndirilməsində məntiqi metodlardan ən geniş yayılan və sadəsi orqanoleptik metod sayılır. Bu metodla keyfiyyətin təhlili insanın hiss orqanlarının köməyi ilə aparılmaqla bir çox sadə texniki vasitələrin – lupa, xətti ölçmə vasitələri və s. tətbiq edilməsi mümkündür. Göstəricilərin dəqiqliyi və inandırıcılığı keyfiyyətin qiymətləndirilməsində iştirak edən mütəxəssislərin ixtisas dərəcəsindən, praktiki təcrübəsindən, qabiliyyətindən asılıdır. Orqanoleptiki üsulda keyfiyyət göstəriciləri 40 balla qiymətləndirilir.

Ekspert metodu ilə məmulatların xassə göstəriciləri balla qiymətləndirilir. Bu zaman keyfiyyət səviyyəsinin qiymətləndirilməsinin 4 ball sistemindən istifadə olunur: əla, yaxşı, kafi, pis. Belə qiymətləndirmə 5, 4, 3, 0 ballara uyğun gəlir. Əla qiyməti məmulatın keyfiyyət göstəricisi verilən tələbə tam uyğun gələndə, yaxşı qiyməti az və ya çox dərəcədə uyğun gəldikdə, kafi qiyməti lazımi dərəcədə uyğun gəlmədikdə və pis qiyməti keyfiyyət göstəricilərinin lazımi tələblərə cavab vermədiyi halda qoyulur.

Üst trikotaj məmulatlarının təcrübi geyim metodu məmulatların xidmət metodunu təyin etmək, habelə məmulatlar üçün materialların möhkəmlik xassəsini müəyyən etmək üçün tətbiq olunur. Bu metod müxtəlif şəraitdə geyilən məmulatlara müşahidəyə əsaslanır. Bu metoda laboratoriya şəraitində məmulatın istismarının sərfəli şəraitinin müəyyən edilməsi mümkün olmadığı halda müraciət edirlər.

Təcrübi geyim zamanı əldə edilən nəticə inandırıcıdır, lakin bu metod böyük vaxt və material sərfi tələb edir. Yüksək kateqoriyaya keyfiyyət göstəricisi ən yaxşı yerli və xarici nümunəyə, müasir modanın istiqamətinə uyğun gələn, mütərəqqi texnologiya ilə hazırlanan, gözəl xarici görünüşlü və markalanma, qablaşdırılması, bədii tərtib olunmuş məmulatlar aid edilir. Yüksək kateqoriyalı məmulatlar sortlara

ayrılmaz və bu kateqoriyalı məmulatlar qəbul edilmiş qaydada dövlət keyfiyyət nişanına layiq görülür.

Bir keyfiyyət kateqoriyasına standart və texniki şərtlərin tələblərinə uyğun göstəriciləri ən yaxşı yerli nümunənin modasının istiqamətinə müvafiq olan, bədii tərtibatlı markalanması olan, alıcıların tələbinə cavab verən trikotaj məmulatları aid edilir və I keyfiyyət kateqoriyalı məmulatlar I və II sorta bölünür.

II keyfiyyət kateqoriyasına uyğun gələn trikotaj məmulatlarının keyfiyyəti müasir tələblərə cavab vermir. Bu məmulatlar mənəvi cəhətdən köhnəlmiş sayılmaqla, ya onun istehsalı yeniləşdirilməli, ya da tamamilə dayandırılmalıdır. Özünün estetik xassələrinə görə 33-40 ball qiyməti alan trikotaj məmulatı yüksək keyfiyyət kateqoriyasına, 32-37 ball qiyməti alan birinci keyfiyyət kateqoriyasına, 31 ball və ondan aşağı qiymət alan məmulat isə ikinci keyfiyyət kateqoriyasına daxil olunur.

Keyfiyyətlərin qiymətləndirilməsində 38-40 ball qiyməti alan və keyfiyyətinin obyektiv göstəriciləri fəaliyyətdə olan standart və texniki şərtlərin tələb və normalarına müvafiq gələn trikotaj məmulatları keyfiyyətli sayılır.

4. TRIKOTAJ POLOTNOSUNUN QURULUŞUNUN ONUN ISTEHLAK XASSƏLƏRİNƏ TƏSİRİ

Trikotaj polotnosunun fiziki-kimyəvi, gigiyenik və tikiş xassələri yalnız işlədilən liflərin cinsindən və bəzək əməliyyatının xarakterindən asılı deyil. Bu, eyni zamanda quruluşun xüsusiyyətlərindən də asılıdır. Parçalarda olduğu kimi, trikotaj polotnosunun quruluşunu xarakterizə edən nişanələr tətbiq edilən sap və ipliğin nazikliyi, quruluşu, toxunması, sıxlığı, qalınlığı, üz və astar tərəfin quruluşu və s. Aşağıda ancaq trikotajın sıxlıq və qalınlığını xarakterizə edən nümunələr izah edilir.

Trikotaj polotnosunun xassələrini xarakterizə edən mühüm nişanələrə trikotajın sıxlığı, məsaməliliyi, 1 m² çəkisi, qalınlığı, möhkəmliyi, uzanması, elastikliyi, yığılması, trikotajın sökülməsi, istilik keçirməsi, hava keçirməsi, optik xassələri və s. daxil etmək olar.

Standartda trikotajın mühüm quruluşu və xasiyyət göstəriciləri ilə birlikdə fiziki-mexaniki göstəriciləri də verilir. Bunların təyin edilməsi standartda göstərilən metodika üzrə aparılır.

Trikotaj məmulatların və parçaların DÜİST-ləri ilə tanış olmaq.

Trikotaj məmulatlarının və parçaların hər bir DÜİST-ni qısa yazmaq və DÜİST-lərin siyahısını və sinifləşdirilməsini tərtib etmək.

Trikotaj parçasının əsas fiziki-kimyəvi xassələrindən və quruluş nişanələrindən – ipliğin nömrəsi və görünüşü, ilmədə sapın uzunluğu, sıxlığı, ilmə addımının böyüklüyü, petlə sütununun sırası, qalınlığı, çəkisi, gərilməsi, dağılmağa qarşı möhkəmliyi öyrənilir.

Trikotajın bir sıra fiziki-mexanik və kimyəvi xassələrinin (rənginin möhkəmliyi, iplikdə bir sıra maddələrin olması və s.) tədqiqatları bu bölməyə daxil edilməmişdir. Belə ki, onlar parça sınaqlarında istifadəsinə uyğundur.

İpliklərin növü və nömrəsinin təyini. Sap və ya ipliklərin öyrənilməsi metodikası parçanın tədqiqatlarına uyğundur.

Parçadan səliqə ilə iplik kəsiyini aralayırlar.

Əyriliyini yox etmək məqsədilə həmin kəsiyi düzləndirərək xətkəşin köməyi ilə uzunluğunu ölçürlər.

Nümunələri analitik tərəzilərinə çəkir və ipliğin nömrəsini aşağıdakı formula üzrə hesablayırlar:

$$N = \frac{l}{g};$$

Burada, l – nümunənin uzunluğu, m-lə;

g – nümunənin çəkisi, q-la.

Ipliğin qalınlığının (və ya sapların) tekslər üzrə aşağıdakı formula ilə təyin edirlər:

$$T = \frac{1000}{N};$$

Buradakı N – ipliğin metrik nömrəsidir.

Əgər trikotaj parça tərkibinə eynijinsli deyilsə, onda hər bir ipliği və ya sapı ayrı tədqiq etməli.

İlmədə sapın uzunluğunun təyini. Parçanın nümunəsindən sapı ayırırlar. Sapın əyrilərinin sayına görə nümunədə ilmələr hesablanır. Sonra sapları ziqzağa bənzər formasını düzləndirərək xətkəş vasitəsilə uzunluğunu ölçürlər.

Sapın bir sonunu əlin şahadət barmağı vasitəsilə xətkəşin başlanğıcına sıxır, sağ əlin şahadət barmağı ilə xətkəşin uzunluğunu düzləndirirlər.

İlmədə sapın uzunluğunu toxunmanın üç növü ilə – hamar, lastik, interlokla aşağıdakı formula ilə təyin edirlər.

$$l = \frac{L}{P};$$

Burada, L – sap kəsiyinin uzunluğu;

P – sap kəsiyindəki ilmələrin sayı.

Trikotajın sıxlığı. Trikotajın sıxlığı 50 mm uzunluğundakı kəsikdə üfqi istiqamətdə, ilmə sütunları şaquli istiqamətdə ilmə sıralarının sayına əsasən təyin edilir.

Nümunəni hamar səthə qoyur, səliqə ilə onu elə düzəldirlər ki, nə dartılsın, nə də yığılsın.

Lupanın köməyi ilə uzunluğu 50 mm olan kəsikdə ilmə sütun və sıralarını sayırlar.

Trikotajın sıxlığını hər bir istiqamətdə hesablanmış 50-nin ortasını götürürlər.

Eyni üzlü ikiqat parçada ilmələrin üz tərəfindən sayırlar.

Sıxlıq vurma hasili formasında yazılır. Məs. 36x2.

Əgər üz və astar hissəsi müxtəlif parçadandırsa, onda ilmələri hər iki tərəfdən hesablayır və nəticəni şəkildə yazırlar. Məs. 54 + 72.

İlmə sırasının hündürlüyü və ilmə addımının böyüklüyünün təyini. İlmə sırasının hündürlüyü və ilmə addımının böyüklüyünü aşağıdakı formula ilə təyin edirlər.

$$\text{İlmə sırasının hündürlüyü:} \quad V = \frac{50}{R_v}$$

$$\text{İlmə addımının böyüklüyü:} \quad A = \frac{50}{R_q}$$

1 m² trikotaj parçanın çəkisinin və qalınlığının təyini. Trikotajın qalınlığını da parçalarda olduğu kimi qalınlıq ölçənlə ölçürlər. 1 m² trikotaj parçanın çəkisini qramlarla formula üzrə hesablayırlar və çəkilmə ilə yoxlayırlar. 1 m² müxtəlif trikotaj parçalar üçün formulun hesablanması eyni deyildir. 1 m² birqat və ya eninə, köndələnə toxunmuş parçanın çəkisini aşağıdakı formul üzrə təyin edirlər:

$$G = 0,4 \frac{l \cdot R_q \cdot R_v}{N} = 4 \cdot 10^{-4} T \cdot l \cdot R_q \cdot R_v$$

Burada,

l – ilmədəki sapın uzunluğu, mm;

R_q və R_v – üfqi və şaquli istiqamətlərdə sıxlıq;

N – iplik metrik nömrəsi;

T – iplik qalınlığı, teks.

1 m² ikiqat və ya eninə, köndələninə toxunmuş trikotajın çəkisinin hesablanması üçün formul aşağıdakı kimidir:

$$G = 0,8 \frac{l \cdot R_q \cdot R_v}{N} = 8 \cdot 10^{-4} T \cdot l \cdot R_q R_v ;$$

1 m² fanq və yarımfanqın çəkisinin hesablanması üçün aşağıdakı formuladan istifadə olunur:

$$G = 1,6 \frac{l \cdot R_q \cdot R_v}{N} = 16 \cdot 10^{-4} T \cdot l \cdot R_q R_v ;$$

1 m² trikotaj parçanın çəkisi vasitəsilə aşağıdakı metodla təyin edirlər. Stol üzərində düzləndirilmiş parçada metallik şablon vasitəsilə nümunəni 50x100 mm ölçüdə nişan edirlər. Sonra onu elə kəsirlər ki, nişan edilmiş yerlər parça üzərində qalsın.

Kəsilmiş nümunəni 0,01 q-a qədər dəqiqliklə çəkir və 1 m² parçanın çəkisini aşağıdakı formul üzrə hesablayırlar:

$$G = 200g$$

Buradakı g – nümunənin çəkisi, q-la.

1 m²-nin çəkisinə müəyyən dərəcədə tədqiq olunan nümunənin nəmliyi təsir göstərir. Çəkilmə metodu və hesablama yolu ilə alınmış trikotajın çəkisi tutuşdurularkən bunu nəzərə almaq lazımdır.

Trikotaj parçanın dağılmaya qarşı möhkəmliyi və dağılma zamanı onun gərilməsi. Gərilmə zamanı trikotajın dağılması tədqiqi dağılma maşınında edirlər. Parçadan ilmə sütunlarının və ilmə sıralarının uzunluğunu boyu eni 50 mm sıxılmış, uzunluğunu isə 100 mm olan sahə kəsirlər.

Təcrübə elə ardıcılıqla aparılır ki, parçanın möhkəmliyi də təyin edilsin. İlk dartılma və aşağı mənşələrə sürəti hər bir halda trikotaj parçanın növündən asılı olaraq qururlar.

Dağılmada trikotaj parçanın dartılması sahənin uzanması ilə xarakterizə olunur və əvvəlki uzunluğuna nisbətən faizlərlə ifadə olunur. Dartılmanı dağılma

maşınında ipək sap üçün 600 qs-də təyin edirlər. Bunun üçün maşında sıxıjılar jəftə ilə əvəz olunur.

Tirkotac polotnosunun jırılma yükü aşağıdakı metod üzrə təyin edilir. 60 mm diametrində trikotaj nümunəsi dairə şəklində kəsilir.

Müşahidə jırılma maşınında xüsusi şara bərkidilmiş aşağı və yuxarı hərəkət edilə bilən alətdə aparılır. Şarın diametri 20 mm, amma sıxajın diametri 25 mm-ə bərabərdir. Polotnonun dartılmasının onun başlanğıc sahəsinin böyüməsi ilə təyin edirlər. Məmulatın səthinin böyüməsi maşının uzadıjı şkalası ilə təyin edirlər. Bu şkala əyilmənin mm ilə əqrəb ilə qeyd olunur. Əqrəbin orta göstərijisi %-li hesabı ilə polotnonun nisbi uzanmasını göstərir. Trikotaj polotnosunun genişlənməsinin orqanoleptik üsullarda qiymətləndirmək olar. Bunun üçün müxtəlif hörülmüş trikotaj polotnomundan 100x100 mm ölçüdə düzbujalı formada nümunələr kəsilir. Hər bir hamarlanmış nümunə üzərində iti ujlu karandaş və ya pero ilə 80x80 mm ölçüdə kvadrat çəkilir. Bundan sonra hər bir nümunə üzərində ilmə sütunları və ilmə sıraları təyin edilir. Nümunə ilmə sütunları istiqamətində yarıya qatlanır, miqyas xətkəşinin istiqamətində bütün boyu üzrə möhkəmjə dartırlar. Beləliklə, dartılmış nümunənin ilmə sıraları istiqamətində eni ölçülür.

Trikotajın genişlənməsi aşağıdakı düsturla %-lə hesablanır:

$$M = \frac{N_r - N_s}{N_s} \cdot 100$$

Buradakı

M – genişlənmə, %;

N_r – nümunənin dartılmış vəziyyətdə eni və uzunluğu, mm;

N_s – nümunənin azad vəziyyətdə eni və uzunluğu, mm.

Hesablanmış trikotaj polotnoları üzrə (hamar, lastik, interlok) tutuşdurulur və onları genişləndirilməsi müqayisəli surətdə nəticə çıxarılır.

5. RESPUBLIKANIN İSTEHLAK BAZARINA DAXİL OLAN TRİKOTAJ MALLARININ TƏSNİFATI VƏ ÇEŞİD EKSPERTİZASI

Trikotaj mallarının çeşidi aşağıdakı beş qrupa bölünür: trikotaj dəyişək, üst trikotaj məmulatı, corablar və qetrlər, əlcəklər və vareckalar, yaylıq şarf və kaşnelər.

Bu qrupların hər birinə daxil olan məmulat yenidən bir sıra əlamət üzrə, məsələn, yaş-cins təyinatına, konstruksiya və fasonuna, növünə, ilk xammalına və ölçüsünə görə bölünür.

Öz yüksək gigiyenik xassələrinə görə (hava keçirmək, buxar keçirmək, su hopdurmaq) trikotaj dəyişək çox geniş yayılmış və istehlakçıların rəğbətini qazanmışdır.

Trikotaj dəyişək biçilən məmulat adlanan, yəni hissələri trikotaj polotnodan biçilən və xüsusi maşınlarda tikilən məmulatdan ibarətdir.

Trikotaj dəyişək istehsalı prinsip etibarilə tikili məmulat istehsalına oxşardır. Trikotaj dəyişək istehsalı aşağıdakı mərhələlərdən ibarətdir: məmulat modelinin yaradılması, ülgülərin hazırlanması, materialın biçilməsi, hissələrin komplektləşdirilməsi, tikiş əməliyyatı, yamaq əməliyyatı, ütü əməliyyatı, markalanma, qablaşdırma.

Trikotaj dəyişək hissələri tikən zaman xüsusi maşınlardan geniş tətbiq edilir. Bu xüsusda overlok maşını ayrıca qeyd edilməlidir. Həmin maşında yaxşı uzanan tikişlər yaradılır.

Trikotaj dəyişəyinin ümumi qruplaşdırılması. Trikotaj dəyişək bir sıra əlamətlərə, o cümlədən təyinatına, yaş-cins əlamətinə, növünə və fasonlarına, polotnosunun növünə, ilk liflərinə, ölçülərinə və boylara görə bölünür.

Təyinatına görə trikotaj dəyişək, şərti olaraq yaşayış və idman dəyişəyinə bölünür. Yaşayış dəyişəyinə kişilərə məxsus üst köynəkləri, fufaykalar və tumanlar, qadınlara məxsus köynəklər və kombinasiyalar və digər məmulat, idman dəyişəyinə isə maykalar, fufaykalar, trusılar və s. məmulat daxil olur.

Yaş-cins əlamətinə görə yaşayış dəyişəyi kişi, qadın, uşaq dəyişəyinə, idman dəyişəyi isə yaşlılara və uşaqlara məxsus idman dəyişəyinə bölünür.

Trikotaj dəyişəyinin əsas növləri kişilərə və uşaqlara məxsus üst köynəklərindən, fufaykalardan, tumanlardan, qadınlara məxsus köynək və kombinasiyalardan, maykalardan, idman fufaykalarından və çimmək kostyumlarından ibarətdir.

Fason cəhətcə trikotaj dəyişək hissələrinin formasından, düymələnməsi xarakterindən, qolunun uzunluğundan və digər əlamətlərdən asılı olaraq cürbəcür buraxılır.

Trikotaj dəyişəyin ölçüsü santimetr hesab ilə insanın döş çevrəsindən götürülüb yarıya bölünür. Yaşlıların dəyişəyi 44, 46, 48, 50, 52, 54, 56 və 58 nömrəli ölçülərdə, uşaq dəyişəyi isə 22, 24, 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38, 40 və 42 nömrəli ölçülərdə buraxılır. Kişi və uşaq üst köynəklərində əlavə olaraq santimetr hesab ilə boyunluğunun uzunluğu da göstərilir. Kişilərə məxsus üst köynəklərinin boyunluğu 37-dən 43 nömrəyə qədər və uşaqlara məxsus köynəklərin boyunluğu isə 30-dan 36 nömrəyə qədər olur.

Camaşirin boyu sıra nömrələri ilə işarələnir. Yaşlılar və yeniyetmələr üçün camaşir iki, uşaqlar üçün isə bir boyda (uzunluqda) buraxılır.

Kişi dəyişəyi. Kişi dəyişəyinin çeşidinə üst köynəyi, fufayka, tor-köynək və tuman daxil olur.

Kişilərə məxsus üst köynəkləri müxtəlif fasonlarda ola bilər. Bunların boyunluğu ya üstünə tikilmiş, yaxud da düyməli, qolu uzun və qısa, qabağı isə tam və yarım açıq olur. Tikili boyunluqlu və qısa qolu köynəklərə ticarətdə teniska deyilir.

Kişilərə məxsus üst köynəkləri çox zaman viskoz polotnodan və habelə sintetik lif polotnosundan ibarət olaraq, malyez, interlok və fırlanğıc maşınlar-da hörülür. Yarımipək, pambıq və yun köynək nisbətən az yayılmışdır. Bunlar əksəriyyətcə malyez maşınlarında hörülən polotnodan hazırlanır.

Zahiri görünüş və davam cəhətcə köynəklərin ən yaxşısı interlok və fırlanğıc maşınlarında hörülənlərdir.

Fufayka kişilərə məxsus alt köynəyi deməkdir. Fufayka bir neçə fasonda buraxılır. Ən çox yayılmış fufaykalar qabağı yarıq və üç düymə ilə düymələnən fufaykalardır. Bu fufaykaların qolu uzun və qısa ola bilər. Qabağı bütöv və düyməsiz, boğazlıq hissəsinin qıraqları qatlanıb tikilmiş, yaxud boğazlığına lastik bafta tikilmiş fufaykalar nisbətən az yayılmışdır.

Fufaykalar, adətən, malyez maşınında hörülmüş hamar və tiftikli polotnodan hazırlanır. Hamar polotno pambıqdan, yarımipəkdən, ipəkdən və yundan ola bilər. Pambıq və ipək fufaykalar, qismən interlok və fırlanğıc maşınlarda hörülən polotnolardan hazırlana bilər.

Tuman fufayka kimi müxtəlif fasonlarda hazırlanır, lakin tumanın fasonu, başlıca olaraq, kəmərinin konstruksiyasından asılı olur. Tumanın kəmərinə altdan çox vaxt parça tikilir və arxadan isə iki düymə ilə düymələnən iki kəmərcik qoyulur, yaxud bağ tikilir və bəzən isə rezin salınır. Kəməri rezinli tumanlar az yayılmışdır.

Tuman uzun, yarımuzun və qısa olur və fufayka üçün tətbiq olunan polotnodan hazırlanır. Bunların ölçüsü də fufaykanın ölçüsünə müvafiq olur, lakin bu ölçülər şərti xassiyət daşıyır. Bir qayda olaraq, fufaykalar və tumanlar satışa komplektlə buraxılır. Bu komplektlər bir növ trikotaj polotnosundan ibarət olur və bunlara bir cür əlavə material qoyulur.

Tor-köynək (tor fufayka) adi fufaykalardan fərqli olaraq acur uzunasına hörülən trikotajdan hazırlanır.

Tor-köynəklər yaxası yarıq və plankalı, yaxası yarıqsız və girdəyaxalı ola bilər.

Yaxası yarıq və plankalı tor-köynəklər, adətən, qısa qollu, yaxası yarıqsız tor-köynəklər isə həm qısa qollu, həm də qolsuz ola bilər.

Tor-köynək pambıqdan və viskoz ipəkdən hazırlanır.

Qadın dəyişəyi. Qadın dəyişəyinə köynək, kombinasiya, pantolon və qarnitur daxildir.

Qadın köynəyi təyinatına görə gündüz və gecə köynəklərinə ayrılır.

Gündüz köynəyi, adətən, aşırma (bretelka) və az hallarda isə çiyinli fasonda hazırlanır. Köynəklər müxtəlif fasonlarda buraxılır. Bunlar düz, yuxarıdan aşağıya doğru getdikcə genişlənən, beli dar və aşağısı geniş, bədəninin yuxarı hissəsi tikişli, yaxud tikişsiz olur. Köynəyin yuxarisına çox zaman tikiş naxışı, dekorativ tikiş, bürümə və s. üsullarla bəzək verilir.

Gündüz köynəkləri pambıqdan, viskoz ipəyindən, sintetik ipəkdən və yarımipəkdən ola bilər. Bunlar malyez, naziklastik, interlok və fırlanğıc məşinlərdə hörülən polotnodan hazırlanır.

Gecə köynəkləri uzun, aşağıya doğru geniş, qolları uzun, yaxud qısa və çox zaman boyunluqlu və kəmərlili olur. Bu köynəklər, əksəriyyətcə malyez və fırlanğıc məşinlərində hörülən viskoz polotnodan hazırlanır.

Qadın kombinasiyası uzun köynəyə bənzəyir və köynəkdən 9-15 sm uzun olur. Kombinasiya bəldə daralmış, yuxarıdan aşağıya doğru geniş olur və aşağısı ilə yuxarisının ən fərqi köynəkdeki 13-15 sm əvəzinə burada 22-25 sm təşkil edir. Kombinasiyalar müxtəlif fasonlarda olur. Bunlar bəzən yan tərəfdən xıştəksiz, bəzən xıştəkli, tikişli və tikişsiz olur. Kombinasıyanın yuxarı hissəsinə tikiş naxışı, dekorativ tikiş və digər üsullarla bəzək verilir. Kombinasiyalar hamıdan çox interlok və fırlanğıc məşinlərində hörülən viskoz polotnodan və sintetik ipəkdən hazırlanır.

Qadın pantolonu malyez və MT məşinlərində naziklastik interlok və fırlanğıc məşinlərində hörülən polotnodan hazırlanır. Uzunluğundan və ayaqlarının formasından asılı olaraq, pantolonlar üç tipə bölünür: birinci tipə rezinli, yaxud mançetli uzun ayaqlı pantolonlar, ikinci tipə qısa, geniş ayaqlı pantolonlar və çox qısa ayaqlı pantolonlar (trusılar) daxildir.

Qarnitur pantalon və köynəkdən, pantalon və kombinasiyadan, habelə pantalon, köynək və kombinasiyadan ibarət olur. Bunlar eyni polotnodan və eyni rəngdə hazırlanır.

Uşaq dəyişəyi. Uşaq dəyişəyinə həm bütün yuxarıda dərc olunmuş kişi və qadın dəyişək növləri, həm də əlavə olaraq, qundaqlıq, iməklilik, raspəşonka, əskilər, çepçik, konvert və i.a. daxil olur.

Oğlan uşaqlarına məxsus üst köynəkləri yalnız üstünə tikili boyunluqlu və uzun, yaxud qısa qolu olaraq boynunun çevrəsinə görə 30 nömrədən 36 nömrəyə qədər ölçülərdə buraxılır.

Uşaqlara məxsus fufayka, tuman və tor-köynək kişilərə məxsus olanlar kimi tikilir, lakin tiftiklilər hamı ölçülərdə (26 nömrədən 42 nömrəyə qədər), hamar polotnodan olanlar 30 nömrədən yuxarı və tor-köynəklər isə 34 nömrədən yuxarı ölçülərdə buraxılır.

Uşaq pantalonu hər fason və ölçülərdə istehsal edilir. Qız uşaqlarına məxsus köynəklər 26 nömrədən 42 nömrəyə qədər və kombinasiyalar isə 32 nömrədən 42 nömrəyə qədər ölçülərdə buraxılır.

Qumluq mürəkkəb məmulat olmaqla, trusıdan, cibli önlükdən və arxadan trusıya düymələnən iki aşırımdan ibarətdir. Qumluq 24 və daha yuxarı nömrəli olaraq pambıq polotnodan tikilir.

Iməklilik də pambıq polotnodan tikilən məmulatdır. Bu, tumana bənzəyir, lakin aşağısı corab yerini verir və yuxarisında aşırımlar olur, 22 və 24 nömrələrdə tikilir.

Raspəşonka qısa qollu uşaq koftasından ibarətdir. Bunun qabağı başdan-başa açıq və bağsız olur.

Uşaq dəyişəyinin yaş təyinatı. Uşaq dəyişəyinin ayrı-ayrı ölçüləri aşağıdakı yaşlara məxsus və o cümlədən 22-26 nömrəli ölçüdə olanlar 1 yaşa qədər, 26 nömrəli ölçüdə olanlar 1 yaşıdan 2 yaşa qədər, 28 nömrəli ölçüdə olanlar 3 yaşıdan 5 yaşa qədər, 32 nömrəli ölçüdə olanlar 5 yaşıdan 6 yaşa qədər, 34 nömrəli ölçüdə olanlar 6 yaşıdan 8 yaşa qədər, 36 nömrəli ölçüdə olanlar 9 yaşıdan 11 yaşa qədər,

38 nömrəli ölçüdə olanlar 11 yaşdan 13 yaşa qədər, 40 nömrəli ölçüdə olanlar 12 yaşdan 13 yaşa qədər və 42 nömrəli ölçüdə olanlar isə 13 yaşından yuxarı olan uşaqlar üçün sayılır. 14 yaşına qədər olan uşağın dəyişək ölçüsünün təxmini müəyyənləşdirilməsi üçün onun yaşına 26 (şərti rəqəm) artırılır.

Yaşlılara məxsus idman dəyişəyi. Yaşlıların idman dəyişəyi çeşidinə mayka, idman fufaykası (futbolka), trusılar, çiməndə geyilən kostyumlar və bir sıra s. geyimlər daxil olur.

Mayka qolsuz, yaxası qabaqdan çox və arxadan az yarıq, qolsuz, qolsuz, yaxası qabaqdan və arxadan eyni dərəcədə yarıq və qısa qollu, yaxası qabaqdan çox və arxadan az yarıq olur.

Maykalar, əksəriyyətcə malyez və bəzən isə naziklastik maşınlarda hörülən pambıq, viskoz, yarımipək və az hallarda isə yun polotnolardan istehsal edilir.

Idman fufaykası (futbolka) maykalardan fərqlənərək həmişə qısa qollu, yaxud uzun qollu olur və buna bir qayda olaraq ikiqat boyunluq qoyulur. Boyunluqlu futbolkanın qabaqdan yaxası azacıq yarıq olur və adətən, ilgəklərdən keçirilən qaytanla bağlanır, yaxud da düymələnir. Boyunluqsuz futbolkanın yaxası bucaq şəklində kəsilir və bura trikotaj bafta qoyulur.

Futbolkalar pambıqdan, viskoz ipəyindən, yarımipək parçadan və yundan tikilir. Bunlar, əksəriyyətcə malyez maşınında hörülmüş polotnodan tikilir.

Kişilərə məxsus trusılar bir tipdə olaraq malyez maşınında hörülmüş pambıq polotnodan hazırlanır.

Qadınlara məxsus çimmək kostyumu müxtəlif fasonlarda hazırlanır. Çox zaman bunlar mayka ilə trusının birləşdirilməsindən ibarət olur. Çimmək kostyumu malyez, naziklastik, interlok, fanq və raşel-fırlanğıc maşınlarında hörülən polotnolardan hazırlanır. Çimmək kostyumlarından ən çox yayılan pambıq və yun, az yayılan isə yarımipək kostyumlardır.

Uşaqlara məxsus idman dəyişəyi. Uşaqlara məxsus idman dəyişəyinə aid olan məmulat yaşlılar üçün olan məmulatın eynidir. Bura da mayka, futbolka, çiməndə geyilən kostyum daxildir.

Üst trikotaj məmulatının çoxusu qabaqca biçilmiş detallardan hazırlanır. Bununla bərabər, üst trikotajından harımhazır adlanan məmulat da vardır. Yarımhazır məmulatın xüsusiyyətləri ondan ibarətdir ki, bunların ayrı-ayrı hissələri polotnodan biçilməyib, bütöv halda maşınlarda hazırlanır. Çox hallarda bu, məmulatın zahiri görünüşünü yaxşılaşdırır və keyfiyyətini yüksəldir. Yarımhazır məmulat fanq və cakkardf anq maşınlarında hazırlanır. Tipik yarımhazır məmulat sviterdir.

Üst trikotaj məmulat istehsalında modelləşdirməyə xüsusi fikir verilir. İstehlakçılar tərəfindən üst paltarının və o cümlədən üst trikotaj məmulatının zahiri görünüşü qarşısında qoyulan tələblər trikotaj sənayeni yorulmadan yeni üst trikotajı modelləri yaratmağa çağırır.

Üst trikotaj məmulatı istehsalında müxtəlif bəzək üsulları, xüsusən çəki tikış naxışları və bədii naxışlar geniş tətbiq edilir.

Üst trikotaj məmulatının ümumi qruplaşdırılması. Trikotaj dəyişəyi kimi, üst trikotajı da bir sıra əlamətlərə görə: təyinatına, məmulatın növünə, tipinə, fasonuna, trikotaj polotnosunun növünə, ilk lifinə, ölçüsünə və boylara görə qruplaşdırılır.

Təyinatına görə üst trikotajı iki qrupa bölünür: yaşlılar üçün trikotaj və uşaqlar üçün trikotaj. Üst trikotajı xüsusi olaraq kişi və qadın trikotaj geyimlərinə bölünür, çünki bu qrupun bir sıra məmulatından həm kişilər, həm də qadınlar istifadə edirlər.

Belə məmulat sırasına birinci növbədə sviter, sonra cəmpər, cilet, picama və xalat daxil olur. Bununla bərabər, üst trikotaj qrupuna habelə müəyyən tə-yinatlı məmulat, məsələn, caket, bluzka, yubka, don və s. məmulat daxil edilir.

Üst trikotaj növləri olduqca cürbəcürdür. Bura cəmpər (rulovert), cilet, caket, don, bluzka, yubka, sviter, reyruz, kostyum və s. məmulat daxil olur. Bu məmulatın xarakteristikası aşağıda verilir.

Tip və fason cəhətcə də üst trikotajı çox müxtəlifdir. Üst trikotajının tip və fasonları hissələrinin forması ilə müəyyənləşdirilir.

Polotnosunun növlərinə görə üst trikotajı raşel, fırlanğıc, fanq, cakkard, dövrəvi, interlok və malyez maşın trikotajlarına ayrılır.

İlk lifinə görə üst trikotaj məmulatı xalis yun, yarımıyun, ştapel və viskoz qarışıqlı yun, pambıq, ştapel qarışıqlı pambıq, viskoz ipəyi, yarımipək, təbii ipəkdən və sintetik liflərdən (kapron, neylon, silon, lavsan və i.a.) olur.

Ölçü cəhətcə üst trikotaj məmulatı istehlakçının döş çevrəsinin santimetr hesabı ilə yarısını təşkil edir.

Hamı məlumat üzrə ölçülər cüt vahidlər üzrə göstərilir. Uşaqlara məxsus məmulat 26, 28, 30, 32, 34, 36, 38, və 42 və yaşlılara məxsus məmulat isə 44, 46, 48, 50, 52, 54, 56 və 58 nömrəli ölçülərdə buraxılır.

Boy, şərti işarə olmaqla məmulatın uzunluğunu xarakterizə edir. Yaşa dolmuş adamların və yeniyetmələrin (40 və 42-ci ölçülərdə) üst məmulatı 1-ci və 2-ci boyda, uşaqlara məxsus məlumat isə təkcə bir boyda buraxılır.

Yaşlılara məxsus üst trikotajı. Yaşlılara məxsus üst trikotajının çeşidinə əsas etibarilə pulover, cilet, caket, cemper, pencək, sviter, reytuz, don, bluzka, yubka, kostyum, picama və xalat daxil olur.

Cemper (pulover) boyunluqsuz və düyməsiz, deməli, başdan geyilən üst trikotaj məmulatıdır.

Cemperin yuxarı hissəsi bucaqlı, yaxud girdə yarıqlı olur və bunun ətrafında bafta, yaxud lastik tikilir. cemperin aşağısı içəriyə qatlanıb tikilir və bəzən də qatlanmamış halda olaraq maşında bərkidilir, yaxud da kənarına lastik tikilir.

Cemperlər (puloverlər) qollu (uzun, yarımuzun və qısa) və qolsuz ola bilər. cemperin qolunun ağzına bilərzik, yaxud mancet qoyulur və bəzən isə qolunun ağzı maşında bərkidilir, yaxud içəri qatlanır.

Cemper (pulover) cibli və cibsiz buraxılır, ciblər kəsmə və üstədən qoyma olur.

Cemperlər (puloverlər) müxtəlif növlü polotnolardan hazırlanır, lakin çox zaman bunlar üçün raşel, fanq və dövrəvi maşınlarda hörülən polotnolardan istifadə edilir.

Cilet boyunluqsuz və bütün bədən boyunca yarıq fasonda üst məmulatından ibarətdir.

Ciletin yuxarı hissəsində yaxasının bucaqvarı, yaxud dairəvi yarığı olur və bunun kənarına bafta, yaxud ikiqat polotno (dairəvi yarıqda) tikilir. Ciletin kənarları qatlanıb, yaxud astardan parça qoyulub maşında tikilir, yaxud bafta qoyulur və i.a.

Ciletlər qollu və qolsuz olur. Ciletin qolunun ağzı puloverin qolunun ağzı kimi bərkidilir.

Ciletlər cibli və cibsiz və ciblər isə ya kəsmə, yaxud da üstdənqoyma olur.

Təyinatına görə ciletlər kişi və qadın üçün hazırlanır. Kişi ciletləri sağa tərəf, qadın ciletləri isə sola tərəf düymələnir.

Ciletlərin istehsal olunduğu trikotaj polotnosu növləri əsas etibarilə cempərdə olduğu kimidir.

Caket qollu məmulatdır. Bunun qolları uzun, yarımuzun və qısa, bədən hissəsi yuxarıdan aşağıya qədər yarıqlı olur.

Caket boyunluqlu və boyunluqsuz, cibli və cibsiz, kəmərlı, yaxud rezin salınmış baftalı, düyməli və düyməsiz ola bilər.

Ələyinin birinin digərinin üzərinə çox keçən caketə ikiyaxalı, az keçən caketə isə təkyaaxalı caket deyilir.

Təyinat etibarilə caketlər də ciletlər kimi qadın və kişilərə məxsus olur.

Caketlər əsas etibarilə fəng, dövrəvi və rəşel maşınlarında hörülmüş hamar (bir rəngli) və güllü polotnodan hazırlanır.

Fasonundan asılı olaraq pambıq və pambıqlı viskoz caketlər preyskurant üzrə iki tikiş qrupuna və yun və yarım Yun caketlər isə dörd tikiş qrupuna bölünür. Birinci tikiş qrupuna sadə, fəsonlu, dördüncü tikiş qrupuna isə ən mürəkkəb fəsonlu məmulat daxil olur. Hər qrupa aid caketlər haqqında preyskurantda izahat verilmişdir.

Sviter dik və kip boyunluqlu məmulatdır. Sviterin boyunluğu ya bədənə bitişik, yaxud ayrıca tikilmiş olur. Ayrı-ayrı hallarda sviterlər çiyindən

düymələnir və bəzən də bunlara qabaqdan 3-4 düymə, yaxud zəncir (molniya) tikilir. Belə boyunluq bütöv boyunluqdan daha əlverişli olur, çünki öz formasını daha yaxşı mühafizə edir. Sviterin qolları uzun və qolunun ağzı bilərzikli olur və qolları düz, yaxud biçimli qol oyuqlarına tikilir. Sviterlərin bədənə bütöv, yaxud biçilib tikilmiş olur.

Sviter fanq maşınında hörülən polotnodan hazırlanır.

Reytuz bir-birinə birikdirilən iki ayrı-ayrı hissələrdən ibarətdir. Bu hissələr birikəndə reytuzun ayaqları və gövdəsi və habelə xıştəyi əmələ gətirilir. Reytuzun ayaqlarının aşağısına lastik hissəsi qoyulur.

Idman reytuzu (konki idmanı üçün) uzun olur və ayaqlarının aşağısına ayaqları bürüyən üzəngi tikilir. Reytuz polotnosu, əksəriyyətlə, fanq maşınlarında hörülür, çünki bu polotno yaxşı uzanır.

Trikotaj donlar yalnız axır zamanlar geniş yayılmışdır. Bunların yayılmasının başlıca səbəbi az dərəcədə uzanan və donun formasını yaxşı mühafizə edən trikotajın inkişaf tapması olmuşdur. Donlar çox cürbəcür fasonlarda buraxılır. Donlar çox zaman viskoz polotnolardan hazırlanır.

Bluzka bədən hissəsindən və qollardan ibarətdir. Bluzkanın bədən hissəsi düz, yaxud bədən bürüməli və aşağıya doğru gen və yanlardan tikişli, yaxud bütöv olur.

Bluzkanın aşağısı ya qatlanıb tikilir, yaxud da bura bafta salınır.

Bluzkanın qolları uzun, yaxud da qısa olur və qolunun aşağısına mançet qoyulur, bafta salınır, yaxud da qatlanıb tikilir.

Bluzkalar boyunluqlu və boyunluqsuz və cibli, yaxud cibsiz hazırlanır. Bluzkaların çoxusuna çəki tikişli naxış, aplikasiya naxışı və s. bəzək verilir.

Bluzkalar necə bir qayda olaraq, viskoz və təbii ipəklərdən, habelə dövrəvi malyez və rəşel maşınlarında hörülmüş sintetik liflərdən (kapron, perlon, neylon və s.) hazırlanır.

Yubka ayrıca trikotaj məmulatı olmaq etibarilə bluzkadan az yayılmışdır.

Yubkaların fasonları cürbəcürdür. Bunlar düz fason, aşağıya doğru getdikcə gen, bir, iki, dörd, yaxud altı tikədən ibarətdir, dar, yaxud klyoş və müxtəlif formada qırçınlı olur.

Bahalı yun yubkalarda formasını saxlasın deyə, bel səviyyəsində astardan bütün eni boyunca bafta qoyulur ki, bu da yubkanı həddindən artıq genəlməkdən qoruyur.

Yubkanın yuxarısı içəriyə qatlanır və kənarına bir, yaxud iki sıra elastik rezin lenti, yaxud kəmər salınır, habelə qarşılar, yaxud büzmələr yaradılır. Yubkanın aşağısı içəri qatlanır və tikilir.

Yubkalar fanq maşınında uzunasına hörülmüş viskoz və qismən də pambıq polotnodan hazırlanır.

Qadın kostyumu, adətən caket və yubkadan, yaxud bluzka və yubkadan ibarət olur. Kostyumların fasonları birinci növbədə caketin və yaxud bluzkanın fasonu ilə müəyyənləşdirilir.

Kostyum hazırlanması üçün əksəriyyətlə, fanq, dövrəvi, rəşel, fırlanğıc maşınlarında hörülən polotnolardan istifadə edilir.

Xizək kostyumu iki məmulatdan, yəni müxtəlif fasonlu kurtkadan (cemperdən) və çox vaxt reyтуz adlanan uzun şalvardan ibarətdir.

Kurtkanın qabağı aşağıya qədər yarıq və düyməli, yaxud da qısa yarıqlı olur və zəncirlə (molniya) bağlanır.

Kurtkanın aşağısı içəri qatlanır və tikilir, yaxud da bura ikiqat kəmər, ya da lastik qoyulur və bəzən isə içəri qatlanıb içindən elastik bafta (rezin) keçirilir.

Kurtka cibli, cibsiz, kəmərli və kəmərsiz olur.

Şalvar iki bərabər hissədən ibarətdir. Şalvarın yuxarısı və aşağısı içəriyə qatlanır və elastik bafta ilə büzülür.

Xizək kostyumu, necə bir qayda olaraq, tiftikli trikotaj polotnolardan hazırlanır.

Üst trikotajının çeşidinə, habelə kişi pencəkləri, picamalar və xalatlər daxil olur, lakin bunlar hələ geniş yayılmamışdır.

Uşaqlara məxsus üst trikotajı. Uşaqlara məxsus üst trikotajının çeşidinə yaşlılara aid hamı trikotaj növləri və əlavə olaraq qısa şalvar, palto, koftalar və pelerinkalar daxil olur.

Uşaqlara məxsus cemperlər (pulover), cilet və caketlər yaşlılara məxsus həmin məmulat kimi hazırlanır və onlar da yalnız ölçü və fasonlarla fərqlənir.

Uşaq kostyumları tərkibinin cürbəcür olması ilə fərqlənir. Uşaq kostyumunun tərkibi iki, üç və dörd məmulatdan ibarət ola bilər. iki məmulatdan ibarət kostyum, çox zaman caket, yaxud cemperlə yubka, reytuz, yaxud tumanla birlikdə əmələ gətirdiyi dəstinə deyilir. Bundan başqa, kostyum sviter və reytuzdan, habelə bluzka və yubkadan, kurtka və qısaşalvardan, pencək və qısaşalvardan və s. ibarət ola bilər. üç məmulatdan ibarət kostyuma, adətən, sviter, reytuz və papaq və dörd məmulatdan ibarət kostyumun tərkibinə isə sviter (yaxud caket), reytuz, şarf və papaq daxil olur.

Uşaqlara məxsus bluzkalar və yubkalar az yayılmış və bunlar yalnız 40 və 42 nömrəli ölçülərdə buraxılır.

Uşaq donu çox cürbəcür fasonlarda olaraq malyez, fəng, rəşel və fırlanğıc maşınlarında hörülən pambıq, viskoz və yun polotnolardan tikilir.

Uşaqlara məxsus qısaşalvarlar müxtəlif fasonlarda, o cümlədən qısa və aşırma, yarımuzun, belində rezin baftalı, yaxud düymələnən kəmərlili fasonda buraxılır.

Uşaq paltosu iki tipdə buraxılır. Bunun biri, yəni ən çox yayılmış olan başlıqlı (kopyuşon) və digəri isə başlıqsız paltodan ibarətdir. Uşaq paltosu tiftikli pambıq polotnodan, habelə yarım yun və yun polotnolardan hazırlanır.

Uşaq koftası 2 yaşa qədər olan xırda uşaqlar üçün xırda ölçülərdə buraxılır. Bunlar tiftikli pambıq polotnodan, habelə yarım yun və yun polotnodan hazırlanır. Ayırı-ayrı hallarda belə koftalar ləçəklə birlikdə satılır.

Corab və qetrlər. Corab və qetr istehsalı yuxarıda təsvir edilmiş dəyişək və üst trikotaj məmulatı istehsalından xeyli fərqlənir. Dəyişək və üst trikotaj məmulatı istehsalında, yuxarıda da deyildiyi kimi, biçilmiş detallardan tikilən məmulat çox

geniş yer tutur. corab məmulatı tamamilə maşınlarda hazırlanaraq azacıq tikiş əməliyyatı tələb edir. Bununla bərabər, corab istehsalında hazır məmulatın bəzək əməliyyatı, o cümlədən onların boyaq əməliyyatı böyük yer tutur.

Uzunboğaz corablar qadın, uşaq və idman üçün, qısaboğaz corablar isə kişi, qadın və uşaq üçün olur. Qetrlərin cins-yaş bölgüsü yoxdur.

Qadın corabları girdə corab maşınlarında, yastıcorab maşınlarında və fanq maşınlarında hörülür.

Qadınlara məxsus uzunboğaz corablar. Corab quruluşu. Qadın corabı bort, baldır, daban, ayaq və burun hissələrindən ibarətdir.

Bort corabın yuxarısındakı ikiqat (davamlı olması üçün) hissəsinə deyilir. Bort tikiş, yaxud ilmənin ilmə içərisinə hörülməsi vasitəsilə corabın baldırına birləşdirilir.

Baldır corabın orta hissəsini təşkil edir. Baldırın yuxarı hissəsi adətən, silindrik formada və bəzi corablarda isə diz yerində bu, azacıq daraldılır. Baldırın aşağı hissəsi bir qədər dar olur və bura boyuncuq deyilir.

Corabların dabanı alçaq və uca ola bilər. corabların çoxusu hal-hazırda ucadaban, düzbucaqdaban, piramidaldaban fasonlarında buraxılır. Piramidal fasonda hörülən daban daha yaraşqlı olur, buna görə də bu fason, necə bir qayda olaraq, nazik iplikdən hörülən corablarda tətbiq edilir. Möhkəm olsun deyə, qadın corablarının dabanına əlavə olaraq pambıq və yaxud kapron sapları salınır.

Corabların ayaq hissəsi üst və alt hissələrə bölünür. Ayaq hissəsinin üst tərəfi baldıra sərf edilən iplikdən, alt tərəfdə isə əlavə saplı hörülür.

Corabın burnu da dabanı kimi əlavə saplı hörülür.

Uzunboğaz corab istehsalı haqqında anlayış. Uzunboğaz corab istehsalı bir neçə əməliyyatdan ibarətdir. Bunun hörüldüyü maşından asılı olaraq, bəzi xüsusiyyətləri vardır. Girdə corab maşınlarında hörülən uzunboğaz corab istehsalının əsas əməliyyatı hörülməsindən, burnunun tikilməsindən, bortunun qatlanmasından, yəni tikilməsindən, gücləndirici sapların artığının rədd edilməsindən, corabın yamanmasından, boyanmasından və qələblənməsindən ibarətdir.

Coraba müəyyən forma vermək əməliyyatı corabın nəm halda azacıq müddət insan ayağının formasında olan xüsusi və adətən, metal qəliblərə geydirilməsindən ibarətdir. Bu qəliblər içəridən buxar vasitəsilə qızdırılır və ona görə də corab tez quruyur və qəlibdən kəsb etdiyi formanı saxlayır. Nisbətən yüksək keyfiyyətli iplikdən hazırlanan corablara yamaq əməliyyatından qabaq yaraşıq üçün daldan baldır boyu tikiş salınır. Bu tikişə «yalancıq» tikiş deyilir.

Kotton maşınlarda uzunboğaz corab ancaq polotno şəklində hörülür və həmin polotno corabın formasını daşıyır. Bu, sonra xüsusi tikiş maşınlarında tikilir. corabın bortu elastik olsun deyə, onun azacıq yeri tikişsiz buraxılır. Kotton maşında hörülən uzunboğaz corab, habelə, yamaq, boyaq və qəlib əməliyyatından keçirilir.

Qadın corablarının çeşidi. Qadın corabları bir sıra əlamətlərə görə, o cümlədən maşın tipinə və sinfinə, ilk materialına, hörülməsi xarakterinə, dabanının ölçüsünə və formasına, rənginə və ölçülərinə görə fərqlənir.

Maşın tipinə görə qadınlara məxsus uzunboğaz corablar girdə maşınlarında, kotton maşında və fanq maşınlarında hörülən corablara bölünür. Girdə corab maşınlarında hörülən corabların zahiri fərqləndirici əlamətləri baldır (raqolenka) hissəsinin tikişsiz olmasından, yaxud bura «yaraşıq» tikiş salınmasından və corabın burnunun kettel tikişi ilə tikilməsindən ibarətdir. Girdəcorab maşınlarında hörülən corablar yuyulduqdan sonra öz əvvəlki formasını saxlamır. Kotton maşında hörülən corabın xarakterik cəhəti burnundan yuxarısına qədər tikiş salınmasından və bortun içərisində azacıq yeri tikişsiz buraxılmasından ibarətdir. Fanq maşınlarında hörülən uzunboğaz corabların baldır lastik hörməsi ilə hörülmüş uzun hissədən (60 sm-ə qədər) və sadə hamar hörməli qısa hissədən ibarət olur. Bu corabların ayağının altı təkqat sapdan, burnu və dabanı isə nadir hallarda ikiqat sapdan hörülür.

Maşın sinfi corabın keyfiyyətinə böyük təsir yetirir. yüksək sinfli maşınlarda hörülən corablar aşağı sinfli maşınlarda hörülən corablardan sıx olur.

Çox sürüşkən, yüksək nömrəli süni və sintetik lif saplarından hörülən corablar üçün bunun xüsusi əhəmiyyəti vardır. Nazik saplardan olan corab aşağı sinifli maşınlarda hörüləndə yüksək sinifli maşınlarda hörülmüş corablardan daha tez sökülür.

İlk materialına görə uzunboğaz corablar pambıqdan (kard iplikdən, daraqlı iplikdən, merserizə edilmiş daraqlı iplikdən), süni ipəkdən, yarımipəkdən, yundan və yarımıyundan, habelə sintetik liflərdən (kapron, perlon və i.a.) olur.

İstehsal xarakterinə görə girdəcorab maşınlarında hörülən corablar hamar, birtərəfli və lastik hörməli, kotton maşınında hörülən corablar isə adi (sağ) tikişli və sol tikişli (üzündə qövsvəri ilmə naxışları olan) corablara bölünür. Bu tikiş, adətən, parıltısını azaltmaq məqsədilə süni ipək corablar üçün tətbiq edilir.

Girdəcorab maşınlarında hörülən corabların dabanı alçaq və uca ola bilər. alçaq daban corablar hal-hazırda yalnız pambıqdan olmaqla, məhdud miqdarda buraxılır. Ucadaban coraba düzbucaq və piramidal forma verilir.

Ccorabın rəngi müxtəlif ola bilər. Ən çox yayılan qəhvəyi və bu rəngə çalan bec, açıq boz və ət rəngləridir.

Corabın ölçüsü ayağının dabandan barmağının ucunacan olan uzunluğunu göstərir. Hal-hazırda corabın ölçüsü santimetr üzrə ifadə edilir. Qadın corabları 19, 21, 23, 25 və 27-ci nömrəli ölçülərdə buraxılır. Elastik uzunboğaz corablar 18 və 20 nömrədə buraxılır. 19-cu nömrə corab başlıca olaraq, yeniyetmə qızlar, 21 nömrəli corablar 33-35 nömrəli ölçüdə ayaqqabı geyənlər, 23 nömrəli corablar 36-37 nömrəli ölçüdə ayaqqabı geyənlər, 25 nömrəli corablar 38-39 nömrəli ayaqqabı geyənlər və 27 nömrəli corablar isə 39 nömrədən yuxarı ölçüdə ayaqqabı geyənlər üçündür.

Corab ölçüsünün düzgün seçilməsinin böyük əməli əhəmiyyəti vardır. corab həddən artıq xırda olduqda tez yırtılır və yırtılması, birinci növbədə ucundan başlayır. Həddindən artıq iri olan corab qırıq əmələ gətirir və deməli, geyiləndə narahatlıq törədir.

Yastıcorab maşınlarında hörülən uzunboğaz corablar girdəcorab maşınlarında hörülən corablardan bir qədər uzun olur. Məsələn, girdəcorab maşınlarında hörülən qadın corablarının ümumi uzunluğu 68 santimetrdirsə, yastıcorab maşınlarda hörülənlərin uzunluğu 75 santimetr, kapron corabların uzunluğu isə 80 santimetrdir.

Boğazı qısa və bortu rezinli corablara yarımuzunboğaz corab deyilir.

Uşaq corabları. Uşaq corablarının quruluşu. Uşaq corabı lastik, baldır, daban, ayaq və burun hissələrindən ibarət olur.

Uşaq corabının *lastik hissəsi* ikitərəfli lastik hörməsilə istehsal edilir və buna görə də elastik və kifayət qədər davamlı olur. Lastik aşağı tərəfdə baldır hissəsinə keçir.

Uşaq corablarının *baldır hissəsi* çox qısa olur və 3 sm təşkil edir. Baldır hissəsi adi hamar hörmə vasitəsilə yaradılır və aşağıda daban və ayaq hissəsinə keçir.

Uşaq corablarında *daban* həmişə alçaq olur və bura möhkəmləndirici əlavə sap salınır.

Uşaq corablarının *ayağı* qadın corablarındakı kimi üst və alt hissələrdən ibarət olur və bura möhkəmləndirici sap salınır.

Uşaq corablarının *burun hissəsində* kettel tikişi olur və bura möhkəmləndirici sap salınır.

Uşaq corablarının istehsalı. Uşaq corabları istehsalında əsas əməliyyat hörülməsindən, kettel tikişi salınmasından, yamaq əməliyyatından, boyanmasından və qəliblənməsindən ibarətdir.

Uşaq corablarının qəlib əməliyyatı qadın corablarının qəlib əməliyyatından fərqlənmir, lakin burada coraba ayaq forması vermək lazım gəlmir, çünki uşaq corabının lastik hissəsi öz elastikliyi nəticəsində qəlib əməliyyatından sonra ilk silindrik formasını kəsb edir.

Uşaq corablarının çeşidi. Uşaq corabları ilk materialına, maşın tipinə və sinfinə, rənginə və ölçüsünə görə çeşidlərə bölünür.

Material etibarilə uşaq corabları pambıq, yarımıyun və yun corablardan ibarət olur.

Maşınların tipinə görə uşaq corabları çox yayılmış olan girdəcorab avtomatlarda və maşınlarda hörülür.

Uşaq corabları müxtəlif rənglərdə, çox zaman *qəhvəyi rəngdə* və bu rəngə çalan rənglərdə buraxılır.

Uşaq corablarının *ölçüsü* santimetr üzrə ayağının uzunluğunu göstərir. Bunlar 12, 13, 14, 16, 18, 20 və 22 nömrələrdə buraxılır. Uşaq corablarının nömrəsi dəyişiləndə onların uzunluğu da dəyişilir. Bununla, uşaq corabları qadın corablarından fərqlənir, çünki məlum olduğu üzrə qadın corablarının uzunluğu hamı ölçülərdə bərabər olur.

12 nömrəli uşaq corabı 1 yaşa qədər, 13 və 14 nömrəli corablar 1 yaşıdan 3 yaşa qədər, 16 nömrəli corablar 3 yaşıdan 5 yaşa qədər, 18 nömrəli corablar 5 yaşıdan 7 yaşa qədər, 20 nömrəli corablar 7 yaşıdan 9 yaşa qədər və 22 nömrəli corablar 10 yaşıdan yuxarı üçündür. Uşağa lazım olan corab ölçüsü, təxmini olaraq yaşına 12 rəqəm əlavə edilməklə müəyyənləşdirilir.

Qısaboğaz, yuxarisında bortu olan uşaq corablarına yarımuzunboğaz corab deyilir. Bunlar dörd ölçüdə (№16, №18, №20, №22) buraxılır.

Kişilərə və yeniyetmələrə məxsus corablar. Kişi corabının quruluşu. Kişi corabları lastik, yaxud rezin, baldır, daban, ayaq və burun hissələrindən ibarət olur.

Kişi və yeniyetmələr corablarında lastik hissəsi (rezini) lastik hörməsilə yaradılır. Lastikin uzunluğu 9-10 sm təşkil edir. Lastikin aşağı hissəsi baldır hissəsinə keçir. Bunların bort hissəsi lastik hissəsindən xeyli qısa (təxminən 2 sm) olmaqla, rezin damarlı olur.

Kişi corabının *baldır hissəsi* lastikdən fərqli olaraq müxtəlif hörmələrlə, o cümlədən adi hamar hörməsi, lastik hörməsi, örtüklü hörmə, mürəkkəb və s. hörmələrlə yaradılır Kişi corablarının çoxusunun *dabanı, ayağının altı və burnu*

əlavə sapla məhkəmləndirilir. Daban və burun hissələrinin məhkəmləndirilməsi üçün hal-hazırda kapron sapından geniş istifadə edilir.

Kişi corablarının çeşidi. Kişi və yeniyetmə corabları ilk materialına, maşın tipinə və sinfinə, hörmə xarakterinə, daban ölçüsünə, rənginə və ölçülərinə görə çeşidə bölünür.

İlk materialına görə kişi corabları pambıqdan, yarımipəkdən, yundan, yun ilə viskoz ipək qarışığından, yarımıyundan və kaprondan olur.

Maşın tipinə görə kişi corabları girdəcorab, yastıcorab və fənq maşınlarında hörülən corablara bölünür.

Hörmə xarakterinə görə kişi corabları birtərəfli hamar hörmədən, örtüklü hörmədən, lastik hörməsindən, qabarıq naxışlı hörmədən və plyuş hörməsindən ibarət olur. Kişi corabları berrəng (saya), muline və naxışlı ola bilər.

Kişi corablarının *dabanı* qısa və uca hörülür. Qısa daban corabları aşağı nömrəli pambıq ipliyyindən hörülür.

Kişilərə məxsus hamar boyanmış corablar əksəriyyətcə qəhvəyi və boz *rənglərdə* buraxılır. Naxışlı kişi corablarının rəngi çox cürbəcür olur.

Kişi corablarının *ölçüsü* santimetr hesabı ilə ayağının altının uzunluğunu göstərir. Kişi corabları 17, 19, 21, 23, 25, 27, 29 və 31 nömrələrdə buraxılır. 17, 19, 21 və 23 nömrələrdə olan corablar yeniyetmələr və yerdə qalan nömrələrdəki ölçülər isə yaşlılar üçündür.

Yaşlılara məxsus qısaboğaz corabların ölçüsü ayaqqabının müəyyən ölçülərinə müvafiq olur. Məsələn, 25 nömrəli corab 38-40 nömrəli, 27 nömrəli corab 40-42 nömrəli, 29 nömrəli corab 43-45 nömrəli və 31 nömrəli corab isə 46 və daha yuxarı nömrəli ayaqqabı üçündür.

Qısaboğaz qadın və uşaq corabları. Qadınlara məxsus qısaboğaz corab. Quruluş etibarilə qadınlara məxsus qısaboğaz corabları kişi corablarından bir qədər fərqlənir. Bunların ümumi uzunluğu kişi corabının uzunluğundan azdır. Bunların həm də baldırı qısa olur və lastiki qatlanır.

Qadınlara məxsus qısaboğaz corablar girdəcorab, fanq və yastıcorab maşınlarında hörülür.

İlk materialına görə bu corablar pambıq, süni viskoz ipəyi, yarımipək, yun, yarımıyun və kapron corablara bölünür. Qadınlara məxsus qısaboğaz corablar kişi corablarına nisbətən daha çox rənglərdə və çox zaman da ağardılmış halda buraxılır.

Qadınlara məxsus qısaboğaz corablar adi uzunboğaz corabların ölçüsündə buraxılır.

Uşaqlara məxsus qısaboğaz corablar. Bu corablar yaşlıların corabı kimi girdəcorab, fanq və yastıcorab maşınlarında hörülür. Bunlardan ən çox yayılan girdəcorab maşınlarında hörülənlərdir. Bunların kişi corabından fərqi baldır hissəsinin çox qısa olma-sındadır. Uşaq corabının lastik hissəsinin uzunluğu kişi corabının lastik hissəsinin uzunluğuna bərabər olur, lakin bəzən qatlanır və əksəriyyətcə, naxışlı, əlvan haşiyəli, yaxud əlvan zolaqlı buraxılır.

İlk materiallarına görə uşaqlara məxsus qısaboğaz corablar yaşlılara məxsus corablar kimi bölünür.

Uşaqlara məxsus qısaboğaz corabların ölçüsü uşaqlara məxsus adi uzunboğaz corabların ölçüsü kimidir.

İdman corabları və qetrlər. İdman corabları. İdman corabları (qolf corabları) girdəcorab maşınlarında hörülən adi qadın corablarından birinci növbədə qısa olması ilə fərqlənir. İdman corablarının baldır hissəsi, adətən lastik, yaxud ikitərəfli üsulda hörülür. Bunların bunların yuxarisına rezin salınır, yaxud bortunun içində rezin dammar hörülür.

İdman corabları girdəcorab maşınlarında pambıq, yarımıyun və yun ipliklərdən hörülür.

İdman corabları beş ölçüdə (21, 23, 25, 27 və 29) buraxılır. Bunların ölçüsü santimetr hesabla ayağının uzunluğunu göstərir.

Qetrlər. Qetrlər qısa (dizəcən) məmulat təşkil edir. Bunlar əksəriyyətcə ayağı saxlamaq üçün tətbiq edilir.

Qetrin yuxarı hissəsi rezindən ibarətdir. Bunun, adətən, iki əlvan zolağı olur, rezinin kənarı qatlanır, rezin hissəsi baldıra keçir və baldır hissəsi isə aşağı getdikcə daralır və aşağı rezinlə qurtarır. Həmin aşağı rezinə üzəngi tikilir.

Qetrlər fanq maşınlarında pambıq, yarımyun və yun iplikdən hörülür.

Qetrlər 21, 23, 25, 27 və 29 nömrəli ölçülərdə buraxılır.

Əlcəklər. Əlcəklər bir sıra əlamət üzrə, o cümlədən istehsal üsulunda, istifadə mövsümünə, cins-yaş bölgüsünə, materialına, tiplərinə və ölçülərinə görə bölünür.

Istehsal üsuluna görə əlcəklər tikişli və hörmə olur.

Tikişli əlcəklər xüsusi, çox sıx trikotaj polotnosundan hazırlanır.

Hörmə əlcəklər xüsusi fanq maşınlarında hazırlanır. Bunlar təkqat və ikiqat olur.

İstifadə mövsümünə görə tikişli əlcəklər yay, demisezon və qış üçün olur.

Yay əlcəkləri həmişə təkqat olub, malyez, yaxud fırlanğıc maşında hörülmüş, yaxud eninə hörülmüş birtərəf.

Demisezon əlcəklər təkqat və cütqat ola bilər. Təkqat əlcəklər fırlanğıc maşında hörülən hamar, yaxud tiftikli polotnodan istehsal edilir. İkiqat əlcəklərin üzü fırlanğıc maşında hörülmüş, yaxud eninə hörülmüş birtərəfli polotnodan, astarı isə birtərəfli hamar polotnodan hazırlanır.

Təkqat qış əlcəkləri eninə hörülmüş tiftikli trikotajdan, ikiqat isə üzü fırlanğıc maşında hörülmüş, yaxud eninə hörülmüş birtərəfli polotnodan, astarı isə tiftikli polotnodan hazırlanır.

Hörmə əlcəklər istifadə mövsümünə bölünür.

cins-yaş bölgüsünə görə əlcəklər kişilərə, qadınlara və uşaqlara məxsus olur. Kişi əlcəkləri, necə bir qayda olaraq, saya boyanır, qadın və uşaq əlcəkləri isə əlvan saplardan hazırlanır və bunlara müxtəlif bəzəklər verilir.

Materialına görə əlcəklər pambıq, süni ipək, yarımipək, kapron, yun, yarımyun və tiftik əlcəklərə bölünür.

Əlcəklərin *tipi* bilərziyinin formasına və konstruksiyasına, habelə düymələnməsinin xarakterinə (bilərziyi rezinli, düyməli, əlavə tikili bilərzikli) və s. əlamətlərə görə müəyyənləşdirilir.

Əlcəklərin *ölçüsü* nömrələrdə ifadə olunur və nömrə santimetr hesabla istehlakçının əlinin yarım çevrəsini göstərir. Bu ölçü baş və işarə barmaqları oturacağıının arasından götürülür.

Kişilərə məxsus tikişli əlcəklər 10, 11, 12 və 13, qadınlara məxsus 7, 8, 9, 10 və uşaqlara məxsus əlcəklər isə 6, 7, 8 və 9 nömrəli ölçülərdə buraxılır.

Yaylıq. İstehsal üsuluna görə yaylıqlar maşında hörülən və əl vasitəsilə hörülən yaylıqlara bölünür.

Maşında hörülən yaylıqlar bütöv hörmə və trikotaj polotnosundan biçilmiş ola bilər.

Bütöv hörmə yaylıqlar çox zaman dövrəvi və fərq maşınlarında pambıqdan, yarımyundan və yundan, habelə dovşan, yaxud keçi tiftiyindən hazırlanır. Bu yaylıqlar necə bir qayda olaraq saçaqsız olur və bunlara haşiyə qoyulur. Dövrəvi maşınlarda hörülən yaylıqların üstünlüyü ondadır ki, bunlar istər uzunasına, istərsə də eninə tərəf eyni dərəcədə uzanır və çox elastik olur.

Biçilmiş yaylıqlar, əksəriyyətcə, uzunasına hörülən polotnolardan hazırlanır və çox zaman viskoz, yaxud misli ammonyak ipəyindən olur.

Bu yaylıqlara saçaq qoyulur və həmin saçaq isə əl vasitəsilə, yaxud overlök maşınlarında tikilir.

Maşında hörülən yaylıqlar 85x85 sm-dən 140x140 sm-ə qədər ölçülərdə (saçağı daxil olmamaq şərti ilə) buraxılır.

Əldə hörülən yaylıqlar yarımyun və xalisyun ipliklərdən və əldə, yaxud maşında ayrılmış keçi tiftiyindən hazırlanır. Zəhəri görünüşünə görə bu yaylıqlar dövrəvi maşınlarda hörülən yaylıqlara bənzəyir. Hörmə xüsusiyyətlərinə görə əldə hörülən yaylıqlar penza, orenburq və s. yaylıqlarına bölünür.

Penza yaylıqlarının xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, bu yaylıqlar ya xalis tiftikdən, ya da tiftiklə ipək sapdan hörülür və haşiyəsinin boyunca gedən diliklər

yaylığın ümum sahəsinə daxil olur. Kənarlarının haşiyəsi yaylığın eninin $1/6$ hissəsini təşkil edir.

Orenburq yaylıqları pambıq sapdan hörülür, kənarlarına düyünlər bağlanır, haşiyəsi yaylığın enini $1/6$ hissəsini təşkil edir, gülləri isə Penza yaylığına nisbətən iri olur.

Bu yaylıqlar yarımyun və yun iplikdən olur və ölçüləri isə maşında hörülən yaylıqların ölçüsü kimi təyin edilir. Təkcə keçi tiftiyindən olan yaylıqların ölçüsü ilməsinin sayına görə (400, 500 və 600 ilmə) işarələnir.

Ləçək. Yaylıqlardan fərqlənərək ləçəklər bərabəryanlı üçbucaq formada olur. Bunlar, əksəriyyətlə yundan olur və girdə hörən maşınlarda hörülən polotnolardan hazırlanır.

Şarf. Şarflar maşınlarda, o cümlədən fanq, dövrəvi, fırlanğıc, raşel və malyez maşınlarında hörülür və pambıq, yarımyun, yun ipliklərdən, habelə süni ipəklərdən və pambıq ipliklə süni ipək qarışığından ibarət olur.

Şarflar təkqat və ikiqat hörülür. Təkqat şarflar bütövhörmə, ikiqat şarflar isə ya bütövhörmə, ya da biçilmiş olur. Şarfların yanlarına saçaq və ya qotaz qoyula bilər. Saçaq şarfla birlikdə hörülür, qotaz isə əlavə olaraq əl vasitəsilə şarfların kənarlarına tikilir.

İri ölçüdə olan şarflara (180x50 sm) palantin deyilir.

Ensiz şarflar ticarətdə kaşne adlanır.

Papaqcıq. Qadınlara və uşaqlara məxsus olan papaqcıqlar müxtəlif fasonlarda hazırlanır.

6. NÖQSANLARINA GÖRƏ TRIKOTAJ MALLARININ KEYFİYYƏTİNİN EKSPERTİZASI

Bütün trikotaj məmulatı keyfiyyət etibarilə 1-ci və 2-ci sortlara ayrılır. Burada yalnız monokaprandan olan uzunboğaz corablar müstəsnaqlıq təşkil edərək müvəqqəti üç sortda buraxıla bilər. Trikotaj məmulatının sortu zahirində müşahidə olunan qüsurlarına və ölçü fərqlərinə görə müəyyənləşdirilir. Burada hər qüsurun xarakteri, qüsurun ölçüsü, yeri (görünən və görünməyən yerlərdə) və qüsurların ümumi miqdarı nəzərə alınır.

Zahiri görünüş qüsurları. Trikotaj məmulatının zahiri görünüş qüsurları tətbiq olunmuş iplik və sapın qüsurundan, məmulatın hörülməsindən və bəzək vurulmasından, yanlış biçilməsindən və tikilməsindən irəli gələ bilər. Bu qüsurlardan bəziləri yalnız məmulatın zahiri görünüşü pozur, digərləri isə onun davamını və xidmət müddətini aşağı salır.

Trikotaj məmulatının zahiri görünüş qüsurlarından mühüm sayılanların xarakteristikası aşağıda dərc edilir.

Məmulatın normadan artıq qalın və nazik olması. Bu qüsür ipliğin düz olmadığından törəyir. Eninə hörülən məmulatda bu qüsür eninə gedən zolaqlardan, uzunasına hörülən məmulatda isə uzunasına gedən ziqzaqvarı zolaqlardan ibarət olur.

Bir sapın qırılmasından əmələ gələn naziklik. Bu qüsür iki və daha artıq qat birikdirilmiş sapların qırıldığı zaman baş verir. corablarda bu qüsür möhkəmləndirici sapın qırılması nəticəsində meydana çıxır.

Zebr zolaqları. Bu qüsür eninə gedən və adətən qırıq zolaqlardan ibarət olur. Bunun səbəbi ipliğin düz olmadığından və onun bərabər qaydada eşidilmədiyindən və boyanmadığından ibarətdir.

Six və seyrək düşən ilmə zolaqları. Bu qüsür iynələrin iynədanlıqda qeyri-bərabər qaydada yerləşməsindən və bəzən iynələrin çatmadığından əmələ gəlir.

Kirli zolaqlar. Bu qüsür ipliyyə yağ dəyməsindən, ipliğin kirli olmasından, yaxud da başqa rəng iplik tətbiq olunduğundan əmələ gəlir.

İlmə qaçması. Bu qüsür iynə qarmağının sınması, yaxud iynənin düzgünlənmədiyi səbəbdən baş verir. İlmə qaçması ən iri qüsür sayılır.

Yamaq. Bu qüsür pozulan ilmə sıralarının qarmaq, yaxud iynə ilə bərpa edilməsi deməkdir.

Yalançıq ilmələr. Bu qüsür ayrı-ayrı ilmələrin pozulmasından ibarət olur və iynələrin qeyri-düzgün işləməsi nəticəsində baş verir. Burada əvvəlki ilmələr bir neçə hörmədən sonra iynə qarmağının üstünə deyil, altına keçir və ancaq sonra yeni ilmələrin üstünə düşür.

Platir qüsuru. Bu qüsür örtüklü hörmə üsulunda hazırlanan trikotajda astar saplarının üzə çıxması deməkdir.

Boyaq qüsuru. Bu qüsür məmulatın ayrı-ayrı hissələrinin müxtəlif rənglərə çalması və məmulatda zolaq və ləkələr olması deməkdir. Bunlar məmulata sərf edilmiş trikotaj polotnosunun bir qaydada boyanmadığından, habelə ütü çəkən zaman boya maddəsinin dəyişilməsindən əmələ gəlir.

Ləkə. Bu qüsür trikotaj məmulat üzərində müxtəlif səbəblərdən, məsələn, polotnonun kifayət qədər qaynadılmadığından (kirli ləkələr), ehməl hərəkət edilmədiyindən (pas ləkələri), yağ sıçramasından (yağlı ləkələr), pis keyfiyyətli boyaqdan (boyaq ləkələri) və s. hallardan əmələ gələ bilər.

Tiftiksiz yerlər. Bu qüsür trikotaj polotnosunda ləkə, yaxud zolaq şəklində tiftiksiz qalan keçəl yerlərdən ibarətdir.

Kettel tikişinin düzgün olmaması. Bu qüsür kettel tikişi güncələrində əmələ gəlmiş torbalardan ibarətdir. Bu qüsür girdəcorab maşınlarında hörülən corab məmulatında rast gəlir.

Ölçü fərqləri. Ölçü fərqləri polotnonun yanlış biçilməsi və məmulat hissələrinin, yaxud bir tayının (corab, əlcək, varecka) yanlış komplektləşdirilməsi nəticəsində əmələ gəlir.

Trikotaj dəyişəklərdə və üst trikotajında aşağıdakı ölçü fərqləri rast gələ bilər: qolların müxtəlif en və uzunluqda olması, bilərziklərin müxtəlif uzunluqda olması, çiyinlik və xışək hissələrinin müxtəlif endə olması, ayaq hissələrinin müxtəlif en və uzunluqda olması və i.a. corablarda aşağıdakı ölçü fərqlərinə rast gəlinə bilər: corabın ümumi uzunluğunun kəsir olması, bortun uca olması, dabanın həddindən yuxarı uca olması, taylarının bir-birindən ölçü cəhətcə fərqli olması (ümumi uzunluğu üzrə, bortun ucalığı üzrə, uca dabanın ucalığı üzrə).

Əlcək və vareckalarda rast gələ bilən ölçü fərqləri aşağıdakılardan ibarət olur: ümumi en və uzunluğunda müşahidə edilən fərq, barmaqlarının müxtəlif en və uzunluqda olması, əlcək cütündə taylarının bir-birindən en və uzunluq cəhətcə fərqi. Hər sort üzrə yol verilən ölçü fərqləri trikotaj məmulatının sortlaşdırılmasına dair Ümumittifaq Dövlət Standartlarında nəzərə alınmışdır.

Trikotajın keyfiyyət şərtləri. Bütün trikotaj məmulatı zahiri görünüş, fason, bəzək və ilk materialının keyfiyyəti etibarilə istehsal və istehlak təşkilatları tərəfindən müəyyən qaydada təsdiq edilmiş nümunələrə müvafiq olmalıdır. Məmulatın tikişləri davamlı, sıx, bütöv olmalı və düz xətt təşkil etməlidir. Əlavə materialların və bəzəyin rəngi məmulatın əsas polotnosuna uyğun gəlməli, yaxud ona yaraşmalıdır.

Trikotaj məmulatında yoğun, yaxud əyri ipliklər, habelə zolaqlar, naxış pozğunluğu, ilmə yığılı və qara, yaxud çənil ləkələri olmamalıdır. camaşirdə və üst trikotajında ən çox 1,5 sm, corablarda isə (boğazının aşağı hissəsində) ən çox 0,5 sm yamağa yol verilə bilər.

Trikotaj məmulatından corabın ümumi uzunluğunda 2 sm-dən çox ölçü fərqlərinə, camaşirin və üst trikotajının ayaq hissəsində və uzun qollarında 2 sm-dən çox uzunluq fərqlərinə, həmin məmulatda qolların və ayaq hissələrinin enində müşahidə olunan 1,5 sm-dən çox fərqlərə icazə verilmir.

NƏTİCƏ VƏ TƏKLİFLƏR

Buraxılış işini yekunlaşdıraraq aşağıdakı təklifləri vermək olar:

1. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində respublikamıza bir çox xarici ölkələrdən, həmçinin respublika daxilində yeni yaranmış müştərək müəssisələrdən, habelə kiçik özəl müəssisələrdən trikotaj malları daxil olur. Bu malların keyfiyyəti Dövlət Standartlaşdırma, metrologiya və patentləşdirmə agentliyi tərəfindən yoxlanmalıdır. Lakin bu agentlik hələ də tam fəaliyyət göstərmədiyindən respublikanın daxili bazarında indi də keyfiyyətsiz, istehlak xassələri əhalinin tələbinə, həmçinin normativ-texniki sənədlərin tələbinə uyğun gəlməyən trikotaj mallarına rast gəlmək olur.

Respublikanın daxili bazarında keyfiyyətsiz trikotaj mallarına, o cümlədən cemper, jaket, jilet, sviter, poluverlərə rast gəlmək olur ki, onlar bir həftə geyildikdən sonra, onlarda pillinq əmələ gəlir, formasını itirir, boyağı birinci yumada solur, öz istehlak xassəsi etibarilə standart göstəricilərinə uyğun gəlmir. Bu halı aradan qaldırmaq üçün əmtəəşünas-ekspert kadrlar tərəfindən keyfiyyətə ciddi nəzarət edən icra mexanizmi yaratmaq lazımdır.

2. Trikotaj polotnosunun quruluşunu xarakterizə edən nişanələrə tətbiq edilən sap və ipliynin nazikliyi, quruluşu, hörülmə növü, sıxlığı, qalınlığı, ilmə quruluşu, qalınlığı, çəkisi, üz və astar tərəfin quruluşu sayılır. Bu xassələr öz növbəsində istehlak xassələrinə təsir göstərir.

Məsələn, ipliynin teksi onun gigiyenik xassələrinə, sıxlığı onun hava keçirməsinə təsir edir. Məsələn, trikotajın qalınlığını ölçərək onun hansı məqsədə yararlı olduğunu təyin etmək olar. Ona görə istehlak xassələrini formalaşdıran amillərdən biri də quruluşdur.

Təklif edirəm ki, trikotaj quruluşunu birinci növbədə onun təyinatından asılı olaraq müəyyən edilsin.

3. Məlumdur ki, trikotaj polotnosunun uzanmasına toxunmanın, sıxlığın və lifin növünün təsiri böyükdür. Ona görə də trikotaj polotnalarında hörülmə növünün seçilməsinin lifin xüsusilə yüksək hesab edirik.

4. Məlumdur ki, trikotaj polotnolar yüksək istilik saxlama xassələrinə malik olur. Bu, onun məsaməli quruluşda olması ilə izah edilir. Ona görə təklif edirəm ki, qış üçün istifadə olunan trikotaj polotnalarının quruluş elementlərində elə dəyişiklik yaradılsın ki, bu, onların digər xassələri ilə yanaşı, məsaməliliyini azaltmasın.

ƏDƏBİYYAT

1. Ə.P.Həsənov. Qeyri-ərzaq mallarının ekspertizası. Bakı – 2006.
2. Ə.P.Həsənov. İstehlak mallarının ekspertizasının nəzəri əsasları. Bakı – 2006.
3. Ə.P.Həsənov, C.M.Vəliməmmədov, N.N.Həsənov. Qeyri-ərzaq malları əmtəəşünaslığı. Bakı – 1987.
4. Ə.P.Həsənov, S.A.Salmanov. Trikotaj malları. Bakı – 1972.
5. Ə.P.Həsənov, S.A.Salmanov. Trikotaj mallarının xassələri və keyfiyyətə qəbulu. Bakı – 1966.
6. Z.Tağıyev. Trikotaj istehsalı. Bakı – 1976.
7. F.A.Andruseviç. Trikotaj, xırdavat və ətriyyat-kosmetika mallarının əmtəəşünaslığı. Bakı – 1961.
8. В.Н.Керик, Г.Г.Крассий, Р.Я.Сахарная. Справочник трикотажника. Киев – 1975.
9. П.А.Красовский, А.И.Ковалев, С.Г.Стрижков. Товар и его экспертиза. М.: Центр экономики и маркетинга. 1999.
10. С.П.Валицкий, Е.Е.Задесенец и др. Экспертиза потребительских свойств новых товаров. М.: Экономика. 1981.
11. Коммерческое товароведение и экспертиза. Под ред. проф. Г.А.Васильева. М.: ЭНИТИ. 1997.
12. Сертификация происхождения товаров. Методическое пособие. М.: МВШЭ, МП-001-96, 1996.
13. Общие правила проведения экспертизы качества и количества товаров. М.: МВШЭ-ПР-002-96, 1996.
14. Правила проведения независимой экологической экспертизы. М.: МВШЭ-ПР-002-96, 1996.
15. Порядок проведения экспертизы потребительских свойств новых видов товаров народного потребления. М.: Издательство стандартов. 1977.

- 16.Э.П.Райхман, Г.Г.Азгальдов. Экспертные методы оценки качества товаров. М.: Экономика. 1974.
- 17.Ю.Сомов, М.Федоров. Потребительские качества промышленных изделий. М.: Издательство стандартов. 1969.
- 18.О.Гомлина, И.Малевинская. Экспертиза потребительских свойств изделий, аттестуемых на высшую категорию качества. Труды ВНИИТЭ серия техническая эстетика вып.19. М.: 1978.
- 19.Методическое пособие по проведению экспертизы качества и количества импортных изделий. М.: 1985.
- 20.Н.М.Чечеткина. Экспертиза качества товаров. М.: Экономика. 1984.
- 21.М.А.Николаева. Товароведение потребительских товаров. Теоретические основы. Норма. 1997.
- 22.Т.С.Гусейнова. Товароведение швейных и трикотажных товаров. М.: Экономика. 1988.
- 23.Г.А.Борисова. Товароведение текстильных, швейных, трикотажных и пушно-меховых товаров. М.: 1971.
- 24.Г.Ф.Пугачевский, Б.Д.Селак. Формирование ассортимента трикотажных товаров. М.: Экономика. 1975.
- 25.В.Т.Месяченко. Товароведение текстильных товаров. М.: Экономика. 1987.